

REORDER

Magazine over Mediahistorie

Eugènie Herlaar
*Avontuurlijke
mijlpaal*

Biografie
Han Hollander

Relaystation
Bonaire

Sessie
1968

INHOUD

04 60 JAAR REM-EILAND

16 SESSIE 1968

36 NIEUW BINNEN

04 60 jaar REM-eiland

08 Han Hollander

11 De Weergever

12 Relaystation Bonaire

14 InJazz

16 Sessie 1968

19 Jan Jonker

20 Groeten aan de strijdkrachten

22 Mastklimmen

24 Eugénie Herlaar

26 Geranium & co

28 VGOmedia

32 Omroepgebouwen Toen & Nu

33 Op de korrel

34 De start van NOS Teletekst

36 Nieuw Binnen

40 Muziekschatten

42 Renati, de luitzanger

46 In memoriam

RECORDER 1ste Jaargang - Oktober 2024

Recorder is een uitgave van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid, de Stichting Omroephistorie en de Vereniging VGOmedia. Recorder verschijnt viermaal per jaar en wordt gezonden naar personeel van Beeld & Geluid, contribuanten van de Stichting Omroephistorie en leden van de Vereniging VGOmedia. Voor contribuanten kost een abonnement tenminste € 20 per jaar. Aanmelden als abonnee via www.recordermagazine.nl of per e-mail via administratie@recordermagazine.nl.

Internet: www.recordermagazine.nl.

Contact: redactie@recordermagazine.nl.

Redactie:

Bas Agterberg, Liselotte Doeswijk (coördinator digitaal), Klaas Doornbos, Louis van Hattem (vormgever), Willem Hekhuis (coördinator

katern VGOmedia), Jan Jaap Kassies, Dick Klees, Evert Kooij, Bas Nieuwenhuijsen (eind-redacteur), Peter Veenendaal (corrector), Nico Warnaar, Arno Weltens.

Medewerkers aan dit nummer:

Eric van Balkum, Govert van Brakel, Marcel Enkelaar, Josje Franken, Joost Huijsing, Kees van Langeraad, Martin Maas, Erwin Voorhaar.

Druk: Ten Herkel, Loosdrecht.

Beeldmateriaal:

Allard Pierson Theatercollectie, Anefo, Eric van Balkum, Beeld & Geluid, Rinus Blijleven, Liek Bouma, Hugo van Gelderen, *Gooi en Vecht Historisch*, William P. Gottlieb, Joost Huijsing, Jan Jong, Co de Kloet jr., Evert Kooij, Kotivalo, Kees van Lent, *Muziekschatten*, Jack de Nijs, Ben Poelman, fam. Schreurs, Jos Schuurman,

Spreek'buis, Peter Veenendaal, Lilianne Vloet, Erwin Voorhaar, VPRO, Nico Warnaar, *Zaanse-pophistorie.nl*.

Rechten:

De redactie streeft ernaar auteursrechtelijke aanspraken te honoreren. Niet altijd vallen die te achterhalen. Wie meent rechten te kunnen doen gelden, melde zich.

Overname:

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie.

ISSN-0920-8003

Foto omslag: Eugénie Herlaar (Beeld & Geluid).

STRAATNAMEN

Theo Koomenlaan

door Joost Huijsing

Weinig straatnamen zijn zo goed gekozen als deze in Wervershoof. De naamgever is er geboren en getogen, zijn graf ligt er en de straat die zijn naam draagt leidt naar het lokale sportpark. Er zijn meer sportvelden langs de Theo Koomenlaan dan huizen.

Opvallend dat er zoveel sportverslaggevers een straatnaambordje hebben (eerder in deze serie: Fred Racké, Mart Smeets en Han Hollander). Theo Koomen is van 1929, in Wervershoof had hij de bijnaam 'Theo Turf' – zijn vader was er brandstoffenhandelaar. Zelf had hij, als braaf katholiek jongetje, liever nog Theodorus 1 geheten: hij zat vijf jaar op de priesteropleiding en wilde paus worden. Gelukkig trok de journalistiek uiteindelijk harder. Al waarschuwde moeder Grietje: "Kijk uit jongen, het is een wereld van Sodom en Gomorra!"

Zijn start was bij een ziekenomroep en het regionale dagblad, daarna *de Volkskrant* en vanaf 1966 voor radio en tv. Koomen werkte in Hilversum voor KRO, TROS en AVRO en was ook tv-presentator en quizmaster. Maar zijn hoogtijdagen waren als radioverslaggever bij voetbal, schaatsen en wielrennen. Legendarische overwinningen van Ard Schenk, Kees Verkerk, Feijenoord, Joop Zoetemelk en Jan Janssen liggen in de archieven met zijn stem erbij. Theo achter op de motor in *Radio Tour de France* is nog altijd een begrip. De man die het geen probleem vond om er wat bij te fantaseren: alles om de luisteraars te plezieren. Ver na zijn overlijden verscheen een documentaire gemaakt door Coen Verbraak getiteld *Woekeren met de waarheid*. Theo zei daarover: "Ik maak hem alleen maar mooier". Dan noemde hij een mislukt rollertje in de buurt van de cornervlag een schot dat pal langs het doel suiste! Als hij niet wist wat hij verder live moest zeggen tijdens een wielervedstrijd: "Ik rijd nu een tunnel in, kom straks bij u terug."

Veertig jaar geleden eindigde het leven van de meest enthousiaste sportverslaggever van Nederland bij een nachtelijk auto-ongeluk. Hij werd slechts 54 jaar. Maar in Wervershoof zijn ze de kleine 'Turf' niet vergeten: in de korenmolen De Hoop is op de eerste verdieping een tentoonstelling over zijn leven en werk te bezoeken: het Theo Koomen Museum. Van april tot oktober in het weekend geopend. Veel van de informatie in dit artikel is afkomstig van museumgids Ben Droog.

Ik zou niet te lang wachten met een bezoekje, want de generatie die Koomen live heeft meegemaakt sterft uit en daarna is het museum ook ten dode opgeschreven...

**Straatnamen
in de omroep**

Joost Huijsing is journalist en was jarenlang verbonden aan *Vroege Vogels*

Het omstreden eiland, tegenwoordig
in de Amsterdamse Houthaven

Zestig jaar na opkomst en ondergang het REM-eiland

Deining door commerciële tv
vanaf de Noordzee

Tekst en foto: Evert Kooij

Commerciële televisie kreeg in 1989 vaste grond onder de voeten, maar Nederland had 25 jaar daarvoor al een voorproefje gehad met uitzendingen vanaf een platform in de Noordzee: het REM-eiland. Een verbod liet niet lang op zich wachten. Dit najaar is het zestig jaar geleden dat de overheid een einde maakte aan RTV Noordzee.

Op 17 december 1964 iets na negen uur in de ochtend ging de radiozender van de REM plotseling uit de lucht. Luisteraars die daarna afstemden op de Hilversumse zenders hoorden van de Radio Nieuwsdienst ANP wat er was gebeurd: “Hefschroefvliegtuigen en een schip hebben politiemannen en opsporingsambtenaren van de PTT op het REM-eiland afgezet”. Het avontuur op het kunstmatige eiland negen kilometer uit de kust bij Noordwijk had slechts vier maanden geduurd, maar lang genoeg om Nederland in rep en roer te brengen. Televisiebezitters kochten massaal speciale antennes om de beelden vanaf het eiland op het scherm te krijgen, anderen fabriceerden er één van een kledinghanger. In de eerste week waarin het tv-station in de lucht was stonden 650.000 toestellen één of meerdere malen per week op TV Noordzee afgestemd, vooral in het westen van het land waar de ontvangst het beste was. Dat was meteen al goed voor twee miljoen kijkers. Nederland telde in 1964 ruim twaalf miljoen inwoners, maar lang niet elk huishouden had televisie.

Verstrooiend en horizontaal

De REM (Reclame Exploitatie Maatschappij) bracht de kijkers voor het eerst in aanraking met televisie-reclame. Op z'n minst anders dan op de nationale televisie was de aard van de (ingeblikte) programma's, namelijk verstrooiend. En je wist wanneer er wat

werd uitgezonden: *The Saint*, *De onzichtbare man* en het *Sprekende paard Ed* waren horizontaal geprogrammeerd. Directeur Jo Brandel had als motto: Zorg dat je een paard, hond, baby of dokter in een serie hebt, dan zit je goed. Niet alleen bij de kijkers was de opwinding groot, maar op een andere manier ook in de politiek en bij de omroepverenigingen. Het overheersende sentiment in Den Haag en Hilversum was dat het omroepbestel, een afspiegeling van de nog stevig verankerde zuilenmaatschappij, verdedigd moest worden tegen de kapitalistische concurrent uit internationale wateren. Uiting van de weerstand tegen de commerciële zender was de weigering van KRO, NCRV en VARA om samen te werken met artiesten die in programma's van de REM opdoken.

De AVRO deed aan de boycot niet mee. Voorzitter H. Slotemaker zei volgens een bericht in dagblad *De Stem* dat 'Hilversum' de komst van de commerciële concurrent aan zichzelf te danken had door televisie-reclame steeds maar uit de weg te gegaan. Al stonden etherreclame en commerciële omroep in Den Haag en Hilversum hoog op de agenda, het schoot niet op.

Adverteerders in de rij

In het blad *Televizier* stelde schrijver Godfried Bomans: “De REM en (Radio) Veronica komen als verschijnsel voort uit gebrek aan inzicht bij de tegenpartij. Deze wat malle situatie zou nooit zijn ontstaan

als de reclame eerder zou zijn toegelaten. Men heeft de omroepboom aan de ene kant gesnoeid zonder te voorzien dat aan de andere kanten nieuwe loten zouden groeien.”

Dat de REM in het daarvoor ontstane vacuüm

sprong, was tot genoegen van de adverteerders. Ze stonden al in de rij voordat TV Noordzee in de lucht kwam; van Antigrippine, “de echte pijnbestrijder” tot Tima (lingerie), “meer dan prima” en Eurofrost, “meer vitamines en smaak dankzij een hypermodern systeem van diepvriezen”.

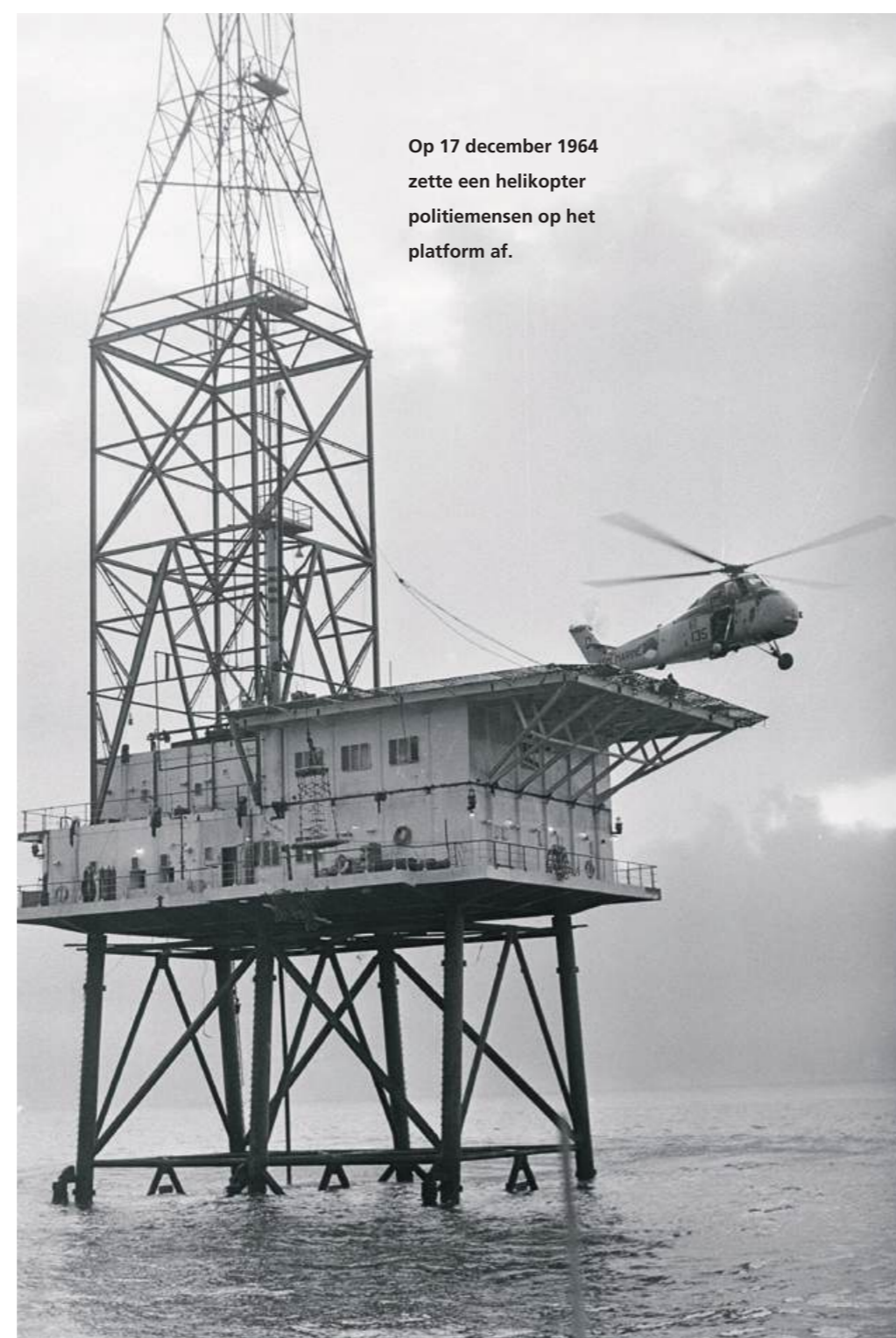
“ZORG DAT JE EEN PAARD,
HOND, BABY OF DOKTER
IN EEN SERIE HEBT, DAN ZIT
JE GOED”

De oprichters en aandeelhouders in de REM hadden goed gezien dat er een markt was voor commerciële omroep. Het waren niet de minste die in het station hadden geïnvesteerd: de spraakmakende scheepsbouwer Cornelis Verolme en de zakenlieden Reinder Zwolsman, Pieter Schelte Heerema en Sydney van den Bergh. Door de uitgifte van volksaandelen konden ook kijkers en luisteraars geldschietter worden. In enkele dagen tijd werden 350.000 aandelen van twintig gulden verkocht.

Ruime Kamermeerderheid voor verbod

In politiek Den Haag was de kwestie wel of geen omroepreclame ingehaald door de vraag óf en wat er moest worden gedaan tegen uitzendingen vanuit de Noordzee. In het kabinet-Marijnen van KVP, ARP, CHU en VVD was alleen die laatste voorstander van commerciële omroep. Wat deze partij betrof kon de REM zijn gang gaan, maar de drie ander deelnemers aan de coalitie wilden uitzendingen vanaf het eiland zo snel mogelijk verbieden.

Het was voor de REM een verloren strijd. Minister Ynso Scholten (Justitie, CHU) kreeg in de Tweede Kamer een ruime meerderheid (114 tegen 19 stemmen) voor een verbod van uitzendingen vanuit het Nederlandse deel van de Noordzee. De wetstekst sprak nadrukkelijk over uitzendingen vanaf eilanden, waardoor het zendschip Veronica de dans ontsprong. Het eerdergenoemde blad *Televizier* ruimde een hele pagina in voor ingezonden brieven over de zogeheten

Op 17 december 1964 zette een helikopter politiemensen op het platform af.

Hugo van Gelderen/Anefo

anti-REM-wet. Bijna alle briefschrijvers beklagden zich over de overheidsingreep. De Hilversumse zuilen kregen ervan langs, een trouwe PvdA-stemmer keerde deze partij de rug toe en Jan Wolkers werd van repliek gediend omdat die in hetzelfde blad had gezegd dat de regering een kruiser naar het platform moest sturen. “Het eiland moet de grond in worden geboord, gewoon zonder juridische flauwekul”, aldus de schrijver.

Stroomversnelling in discussie omroep

In *Het REM-eiland, de onstuimige geschiedenis van Radio en TV Noordzee*, citeert Hans Knot cabaretier Wim Kan. Hij vond dat het REM-eiland moest blijven omdat Nederland in het verleden al zo veel eilanden was kwijtgeraakt. “Het is adembenemend te zien hoe snel de regering zo snel handelt, het belooft voor de woningnood ook veel.” Toneelspeelster Ellen Vogel had in die tijd zelf geen televisie, maar vond het wel enig dat het REM-eiland bestond: “Ik begrijp niet waarom dit nu weer verboden dient te worden. Concurrentie is altijd stimulerend. Ik geloof dat de meeste Nederlanders, naast de bestaande omroep, ook wel eens iets anders willen hebben.”

“HET EILAND MOET DE GROND IN WORDEN GEBOORD”

De REM ging niet uit eigen beweging uit de lucht toen de wet op 12 december inging. De kerstprogramma's lagen al klaar, maar ruim een week voor de Kerst moest de bemanning toezien dat de zendinstallaties door de opsporingsdienst van de PTT onklaar werden gemaakt. De kijkers konden de antennes weer verbuigen tot kledinghanger.

Liefhebbers van de REM kwamen niet helemaal met lege handen te staan. In de weken waarin het einde in zicht was, riep het station kijkers en luisteraars op lid te worden van een nieuwe organisatie die weldra in Hilversum een voet tussen de deur kreeg: de TROS. In minder dan tien jaar tijd groeide de TROS uit van aspirant- tot A-omroep in 1974.

Geraadpleegde bronnen: *Het REM-eiland, de onstuimige geschiedenis van Radio en TV Noordzee* (Hans Knot, 2014) en *Andere Tijden* (maart 2000). ■

Tien jaar politiek strijd over omroep

Al vanaf halverwege de jaren vijftig werd gestreden over de wenselijkheid van commerciële omroep. Een belangengroep van grote bedrijven met onder meer kranten- en tijdschriftuitgevers beriep zich op een grote publieke behoefte om adverteerders een plek te geven op radio en televisie. Maar hoe krachtig de lobby ook was, de weerstand was sterker.

In *De Televisie, een cultuurgeschiedenis* (2021) schrijft mediahistoricus Huub Wijffjes dat niet omroepreclame het probleem was, maar de vrees van ondermijning van het omroepbestel. Wijffjes: “Al vrij snel werd de strijd voor commerciële omroep daarom een strijd om vernieuwing van het in de tijd gestolde omroepstelsel rond vier grote maatschappelijk politieke stromen”.

Het REM-eiland had de discussie op scherp gezet. Ook na het verdwijnen van het zendstation kon de regering de kwestie niet langer voor zich uitschuiven. Twee maanden later viel het kabinet-Marijnen over de toekomst van de omroep.

Het daaropvolgende kabinet-Cals slaagde erin een nieuwe omroepwet door het parlement te loodsen. Het tot dan toe gesloten omroepbestel werd geopend voor nieuwe omroepen. Het was de TROS die daar als eerste van profiteerde. Er kwam ook omroepreclame waarvoor in 1965 de STER werd opgericht. Commerciële omroep zou nog een kwart eeuw op zich laten wachten.

Oude burens

Het REM-eiland heeft nog tot 2006 voor de kust bij Noordwijk gestaan. Na het uitzendverbod is het jarenlang een meetpost van Rijkswaterstaat geweest. Het platform staat tegenwoordig in de Houthaven in Amsterdam. De poten en het onderstel zijn vernieuwd en er is een etage bovenop gekomen. Het eiland doet dienst als restaurant.

Curieus is dat op dezelfde hoogte aan de overkant van Het IJ het schip Norderney van Radio Veronica is afgemeerd. Op zichtafstand, dichterbij elkaar dan toen platform en zendschip burens waren op de Noordzee.

Hollander voor de AVRO-microfoon

Fam. Schreurs

Han Hollander

De eerste sportverslaggever op de radio

door Govert van Brakel

De legendarische Han Hollander (1886-1943) was de eerste en lange tijd enige sportverslaggever van de Nederlandse radio.

Er leven niet veel mensen meer die hem 'live' gehoord hebben, maar nog altijd heeft zijn naam een magische klank. Voormalig radiopresentator en verslaggever Govert van Brakel schreef de recent verschenen biografie: *Han Hollander, de eerste radiostem van het Nederlandse voetbal*.

In maart 1928 debuteerde Hollander bij de nog jonge AVRO met een rechtstreeks verslag van de voetbalinterland Holland-België. Het was een sensatie van jewelste en de opmaat naar een carrière die hem een ongekennde populariteit bezorgde en uiteindelijk eeuwige roem. In mijn boek volg ik leven en werk van deze Joodse volksjongen uit Deventer - die met zijn vriendjes in 1902 de voetbalclub Go Ahead oprichtte - zich opwerkte tot journalist bij *De Telegraaf*, om daarna door te breken als dé stem van de radio.

Han Hollander was een van de bekendste Nederlanders van de jaren dertig. En daar waren er toen nog lang niet zoveel van als tegenwoordig. Aan zijn glanzende loopbaan kwam een abrupt en tragisch einde door de Tweede Wereldoorlog. Hollander werd in 1943 in Sobibor vermoord.

Jeugd in Deventer

Han Hollander werd in 1886 geboren in de Walstraat, in het hart van de Hanzestad, vlak achter de IJssel. Zijn vader scharrelde de kost bij elkaar als handelaar in tweedehands spullen. Met zijn negotie, opgesteld op een handkar, reisde hij door de stad en was hij geregeld te zien op de markt aan de Brink. Dat viel niet mee, want hij had maar één arm. Moeder Hollander zorgde voor het gezin en daar had ze haar handen vol aan. Han was nummer twee, na zijn broer Karel. Uiteindelijk kwamen er nog twee broers en vier zussen bij.

Het Joodse geloof werd hen met de paplepel ingegoten. Moeder Hollander leefde haar kinderen de religie voor en zag er streng op toe dat haar kroost zich hield aan de

Fam. Schreurs

Olympisch Stadion van Berlijn bij de Zomerspelen van 1936, naast Han Hollander (rechts vooraan) zit AVRO-producer Tom Schreurs

vele voorgeschreven geboden en verboden. Zijn ouders wensten vurig dat hun kinderen een betere toekomst zouden krijgen dan zij. Scholing was belangrijk.

Voetbal en journalistiek

Hollander heeft de tijd mee. Aan het eind van de negentiende eeuw verandert de wereld in hoog tempo. De Industriële Revolutie steekt de IJssel over. De stad gonst van nieuwe bedrijvigheid, de werkgelegenheid groeit, de auto gaat rijden, in de lucht verschijnt een vliegtuig en aan de horizon 'de radio'. Marconi ontdekt het draadloos telegraferen in tekens met behulp van een antenne.

Han houdt van voetbal. Het is een sport die uit Engeland is komen aanwaaien. Met zijn broer Karel en nog een handvol vriendjes richt hij een club op. Hij groeit uit tot een handige midvoor, die goed kan koppen en hard kan schieten. Als hij wil, want soms staat hij met de handen in de zij om te zien hoe zijn makkers het ervan afbrengen.

Voetbal gaat zijn leven bepalen. Hij gaat erover schrijven, aanvankelijk in de eerste vakblaadjes die op de markt komen en na verloop van tijd zelfs in *De Telegraaf*. Als een van de eerste landelijke kranten ziet *De Telegraaf* brood in sportverslaggeving. Het aantal abonnees groeit aanzienlijk.

AVRO

De krant heeft een informeel verbond met de AVRO. De prille omroepvereniging van oprichter en directeur Willem Vogt heeft eenzelfde vertrekpunt in het werk. Ze zijn algemeen, neutraal, van iedereen voor

Fam. Hollander
Han Hollander, vermoedelijk eind jaren '20 vorige eeuw

iedereen. Het schept een band. Dat komt goed uit op het moment dat de AVRO haar oog laat vallen op het interlandvoetbal. In eigen huis is er geen verslaggever voorhanden, maar Vogt herinnert zich nog zijn slapie uit militaire dienst die zo welbespraakt, boeiend en onderhoudend kwaverslag deed van een sportgebeurtenis of een oefening in de buitenlucht. Bovendien heeft die jongen van toen van zijn hobby zijn beroep gemaakt. "Zeg Hollander, kunnen wij eens praten..."

De eerste sportverslaggever op de radio

Han Hollander heeft zijn bestemming gevonden. Dit is wat hij wil en als geen ander kan: vertellen wat hij ziet, meeleven met wat er op het veld gebeurt, van Himmelhoch jauchzend bis zum Tode betrübt. Zijn luisteraars dragen hem op handen. Wat begon met een voetbalinterland groeide uit tot een omvangrijk sportpakket. Hollander ging meer en meer doen: hockey, ijshockey, roeien, tennis, wielrennen. Hij werd een alleseter en maakte en passant ook reportages voor het net opgerichte AVRO-Radiojournaal. Hij ging letterlijk dansend en zingend door het leven. Met de revueartiesten Snip en Snap trad hij op in het populaire amusementsprogramma *De Bonte Dinsdagavondtrein* en zong hij voor de zoveelste keer *Hup Holland Hup*.

Westerbork en Sobibor

De oorlog maakte een einde aan zijn maatschappelijk bestaan. Al in de meidagen van 1940 zette Vogt zijn freelance sterreporter op straat. Er zou geen werk meer voor hem zijn. Kort daarop ontsloeg *De Telegraaf* hem.

Uiteindelijk belandde hij met zijn echtgenote in kamp Westerbork. In brieven aan zijn zus Roos in Deventer schrijft hij dat hij een baantje heeft gekregen in het Heidelager, net buiten het kamp. Daar is hij blij mee. Hij kan zich vrij bewegen, heeft een 'huisje' van 9 vierkante meter, met een keukentje en een goede slaapplek. Op 6 juli 1943 wordt hij gedeporteerd en drie dagen later worden zijn echtgenote en hij door de nazi's in Sobibor vermoord.

Nagedachtenis

Net als de andere omroepverenigingen, richt de AVRO zich na de oorlog na een hard gevecht met de regering in Den Haag weer op. Nederland vernieuwt niet, maar restaureert.

Af en toe krijgt Hollander nog enige aandacht bij de AVRO, op radio en tv, maar voor een zichtbare herinnering aan de man die de omroep groot gemaakt heeft, is in het studio-complex aan de 's-Gravelandseweg nimmer ruimte gemaakt. In de archieven van Beeld & Geluid is de stem van Han Hollander voor altijd bewaard. Met de biografie die onlangs is verschenen is zijn gang door het leven, in de context van de grote veranderingen die de maatschappij doormaakte, nu op papier vastgelegd.

Als je voor een dubbeltje geboren bent, bereik je nooit een kwartje, zong zijn goede kennis Louis Davids.

Han Hollander werd de uitzondering op die cynische werkelijkheid uit de grauwe crisisjaren dertig van de vorige eeuw. De Joodse klonpenjongen uit Deventer beklom zijn Olympus en werd een glimmende gulden. ■

Govert van Brakel, Han Hollander, de eerste radiostem van het Nederlandse voetbal, uitgeverij Balans, ISBN 978 94 638 2384 5, € 23,99

door Jan Jaap Kassies

Berlinerplaat ter gelegenheid van het huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik
Foto: Ben Poelman/De Weergever

Oudste voor de Nederlandse markt gemaakte plaatopnamen op Weergever-jubileum-cd

Dit jaar bestaat De Weergever, de vereniging van verzamelaars van historische geluidsapparatuur en geluidsdragers, 45 jaar. Ter gelegenheid van dit heuglijke feit is een speciaal nummer van het gelijknamige kwartaalblad samengesteld, vergezeld van een bijzondere cd. Deze bevat 34 opnamen, gemaakt in Nederland en België (en twee in Londen) in de periode 1900-1903.

Ben Poelman (al ruim 40 jaar hoofdredacteur van *De Weergever*) schetst kort de historische context en onderzocht welke informatie nog te achterhalen is over een grammofoon met 8 platen die het koninklijk paar in 1901 ten geschenke kreeg. Samensteller Rinus Blijleven – specialist op het terrein van de Nederlandse discografie – beschrijft zijn zoektocht naar het oude plaatmateriaal, dat vervolgens werd gerestaureerd door meestergeluidsrestaurator Harry Coster. Dankzij de medewerking van veel verzamelaars is het gelukt een zeer gevarieerde cd te vervaardigen. Er is klassieke muziek op te vinden (vocaal/instrumentaal), naast lichte muziek

en voordrachten (onder andere een toespraak van acteur Louis Bouwmeester tot koningin Wilhelmina en prins Hendrik ter gelegenheid van hun huwelijk op 5 februari 1901). Ook andere bekende stemmen uit die periode zijn vertegenwoordigd, zoals Abraham de Winter, Justus van Maurik, Speenhoff, Maurice Dumas, Louissette en de befaamde joodse marktkoopman Kokadorus.

In twee artikelen besteedt Jacques Klötters aandacht aan twee Nederlanders die een belangrijke rol speelden in die oertijd van de grammofoonplaat: Frederik Willem Jambroes van Bommel Wortman en Maurits Stibbe.

Uitgebreide discografische gegevens completeren het blad, dat zo een goed gedocumenteerd beeld geeft van de ontstaanstijd van de Nederlandse platenindustrie. Informatie over deze uitgave is te vinden via www.de-weergever.nl. ■

door Nico Warnaar

Aan het woord is Jaap van Laar (84), oud-continuitymedewerker bij Radio Nederland Wereldomroep. Hij woont in een appartementengebouw dat ooit dienstdeed als het Academisch Ziekenhuis in Utrecht. Jaap kwam in dienst bij de Wereldomroep (opgericht in 1947) in september 1961 als klanktechnicus en werd in 1969 door de directie van de Wereldomroep gevraagd zijn standplaats Hilversum te verruilen voor Bonaire, in onze overzeese gebiedsdelen. Zijn echtgenote Alett en hij stemden er vrijwel meteen mee in. Tijdens zijn uitzendtermijn kon een collega mooi in zijn Utrechtse flat komen wonen, zodat Jaap niet zijn huishuur hoefde op te zeggen.

Radiojaren op het Amerikaanse continent

“De Wereldomroep bouwde zenderpark Bonaire in 1968 om luisteraars in Zuid-, Midden- en Noord-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland beter te kunnen bereiken. De programma's gingen vanaf april 1969 de lucht in. Het relaystation stond onder leiding van een Stationsmanager. De Wereldomroep is altijd ijverig bezig geweest om de ontvangstcondities te verbeteren voor zijn luisteraars in afgelegen gebieden. Een relaystation aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, via krachtige kortegolfzenders met hun verreikende uitzendingen, was hierbij een doeltreffend hulpmiddel. Deze kortegolfstations vormden natuurlijk een afspiegeling van wat er in Nederland gebeurde; de economie, de kunst, de sport, de situatie in het buitenland enzovoort, maar altijd gebaseerd op feitelijkheden.”

Foto boven: Ansichtkaart, uitgegeven bij het tienjarig bestaan van Relaystation Bonaire

“Een avontuur, de ervaring. Niets is zo aardig kennis te nemen van de wereld en voor mij de (voormalige) Nederlandse Antillen. Toen ik er verbleef telde Bonaire 8.000 mensen en had slechts één beperkte supermarkt. Verse melk werd eenmaal per week met een boot vanuit Curaçao aangeleverd. We hadden een arbeidscontract voor drie jaar en kregen van de overheid een werkvergunning. Onze twee dochters, Manon en Babethe, konden ter plaatse naar school gaan.”

Het relaystation van RNW op Bonaire had twee krachtige 300kW kortegolfzenders. De 17 stalen, wit-rode zendmasten stonden opgesteld net buiten Kralendijk, de hoofdstad van Bonaire, en hadden elk een hoogte van 110 meter. En toen het station eenmaal gesmeerd opereerde, werd lokale Antillianen gevraagd voor RNW te komen werken. Zodoende werkte het personeel voor de antennes, dieselgeneratoren en zenders nauw samen met de zenderchef plus zijn drie Nederlandse continuitymedewerkers van de Wereldomroep.

“De programma's werden aangeleverd vanuit Hilversum en arriveerden eens per week met een lijnvlucht. Deze geluidsbanden waren verpakt in houten kisten en die moesten we dan zelf op het vliegveld komen afhalen. Eenmaal op het zendstation werden alle banden gesorteerd op datum en tijdstip van uitzending. De banden die in de voorbije week al waren gedraaid gingen terug naar Nederland om opnieuw te worden gebruikt. Menig keer gebeurde het echter dat het vliegtuig geen tussenlanding maakte, maar doorvloog naar Panama en dan hadden wij dus geen nieuwe banden. Er lag daarom altijd een

voorraad noodbanden klaar, de zogeheten 'excusbandjes' met enkel muziek. Bovendien hadden wij in de studio op Bonaire geeneens de beschikking over microfoons, spreekcellen, jinglecarts of draaitafels, nee, alles ging vanaf de taperecorder de ether in.”

Ploegensysteem

“Het relaystation op Bonaire werd enkel gebruikt door Radio Nederland Wereldomroep. Om één uur 's middags plaatselijke tijd, bij aanvang van de eerste

“ALLES GING VANAF DE TAPEREORDER DE ETHER IN.”

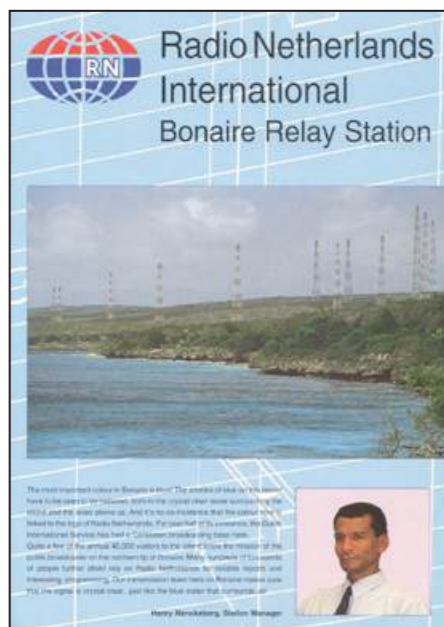
Jaap van Laar haalt met een voldaan gevoel zijn herinneringen op

uitzending voor die dag, werden vanuit Hilversum nieuwsberichten en ingelaste actualiteiten live doorgespeeld, via een single-side band (een bepaalde zendtechniek van de toenmalige PTT) en via Radio Kootwijk verzonden over de kortegolf. De laatste uitzending van de dag eindigde de volgende ochtend om 05.30 uur. We werkten in roosters. Er waren dagelijks diverse uitzendingen want er moest natuurlijk rekening worden gehouden met de ontvangsttijden in de diverse regio's. Die programma's waren in zes talen: Nederlands, Engels, Spaans, Indonesisch, Frans en later ook Portugees. De voertaal op Aruba is Nederlands; het eiland is onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden. Onderling spreekt de bevolking Papiamentu. De Wereldomroep stelde bungalows beschikbaar voor het personeel om in te wonen.

Mijn vrouw en ik hebben in totaal elf huishoudsters gehad. Door buiten de werkuren vrijwilligerswerk te verrichten, onder meer voor het culturele leven op Bonaire, ontstonden leuke onderlinge contacten; het is uiteindelijk maar een klein eiland.”

Ideaal vakantieklimaat

“Dankzij de passaatwind heerst er vrijwel het gehele jaar door een heerlijke temperatuur van zo'n 29 graden. Rond kerstmis domineerde altijd een zeurderige regen. Ik heb nooit last gehad van orkanen of tsunامي's. Maar als er in die contreien ergens een orkaan woedde, werd het vreselijk heet omdat alle wind op het eiland werd weggezogen. In de schaduw was 't dan maar liefst 45 graden Celsius. Alle gedetacheerde continuitymedewerkers op Bonaire mochten na

Bonaire Relay Station

anderhalf jaar dienstdoen drie maanden met verlof naar Nederland. Maar wij vierden onze vakanties juist daar in de buurt: zo bezochten wij Venezuela, Colombia, Curaçao enzovoort...”
Jaap en zijn gezin keerden in november 1971, na viereneenhalf jaar ter plaatse te hebben gewerkt, terug naar Nederland omwille van de verdere scholing voor zijn twee kinderen.

Terugblikkend

“Het was een reuzeleuke ervaring en we hebben er veel kennissen aan overgehouden. Het was interessant werk, plus een plezierige omgang met de Antilliaanse bevolking. Ik vond de tijd dat ik voor de Wereldomroep werkte op Bonaire heel prettig,” aldus Jaap.
In maart 2000, toen 60 jaar oud, is Jaap gestopt bij RNW en is hij uit pure nieuwsgierigheid geschiedenis gaan studeren. Jaap oogt als een vitale, tevreden man, die nog elke ochtend met zijn hondje Ratja de stad intrekt om een kopje koffie te gaan drinken. Bij het Utrechtse Smedengilde is Jaap benoemd tot ‘vuurslotenmaker’.

De kortegolfzenders zwegen medio 2012. Een serie explosies velden daarna de radiomasten van het zendstation. En daarmee kwamen op Bonaire, na 43 jaar, alle kortegolfuitzendingen van de Wereldomroep tot hun einde. ■

Meer over het zendstation op internet: Afscheid van het zendstation op Bonaire, op YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=GGZ33DwknBc> The Building of Radio Netherlands Bonaire Relay Station op YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=bQ2phcTiQWk>
Masten RNW Bonaire neergehaald: <https://www.pi4raz.nl/index.php/2012/11/16/masten-rnw-bonaire-neergehaald/>
Op Pinterest staan afbeeldingen van QSL-luisterkaarten: <https://nl.pinterest.com/pin/relay-station-bonaire--326792516712388457/>
Brochure in PDF-format: http://www.ontheshortwaves.com/Stations/RN_Bonaire-c1992.pdf

INJAZZ RADIO

BumaStemra kennen we vooral als organisatie die de auteursrechten van componisten, tekstdichters en muzikuitgevers behartigt. Maar inmiddels laat BumaStemra ook muziek horen, via inJazz Radio. Een idee van de presentator van het programma, Co de Kloet jr.

Fabian de Kloet

Co de Kloet maakt al vele jaren muziekprogramma's

De Kloet maakte vele jaren muziekprogramma's voor de publieke radio. Het laatste daarvan was Co Live!, een jazzprogramma dat hij voor de NTR presenteerde vanuit Nick Vollebregt in Laren, een horecazaak met een rijk muzikaal omroepverleden. Maar eind 2022 stopte De Kloet bij de NTR. “We zijn in harmonie uit elkaar gegaan,” zegt hij, zonder rancune. Het probleem was voor

hem de afnemende belangstelling voor onder meer jazz en wereldmuziek bij de publieke omroep. “Het wordt steeds minder, de programmering kalft af. Jazz is overal in Europa te horen op de klassieke muziekzenders, alleen in Nederland niet. Dat was hier aanvankelijk wel zo, maar in 2006 is Radio 6 opgezet voor wereldmuziek, literatuur en jazz. Vervolgens is die zender ‘opgeschoond’. Jazz is niet teruggegaan naar Radio 4, maar in 2016 met soul samengevoegd op NPO Soul & Jazz, een themakanaal van Radio 2. Maar ook dat wordt weer afgebroken.”

Buma Cultuur

In oktober 2022 besloten de NTR en presentator uit elkaar te gaan. De Kloet: “Maar mijn programma *Co Live!* wilde ik blijven maken. Een paar weken later belde de Concertzender. Sem de Jong had gehoord dat ik bij de NTR wegging en vroeg me om een uur zendtijd over te nemen voor *Co Live!*” En zo ging het programma gewoon door, vanaf januari 2023 op de Concertzender op de zaterdagavond. Maar De Kloet bedacht iets nieuws. “Bij de Concertzender werken vrijwilligers. Ik doe het anders, want ik betaal de muzikanten die optreden en de financiering regel ik zelf.” De Kloet ging praten met BumaStemra. “Ik werkte al veel samen met Buma Cultuur. De missie daarvan is het verspreiden van Nederlands copyright. Maar op het gebied van jazz en wereldmuziek deden ze niet zoveel daarvoor. Dus kwam ik met een voorstel: geef mijn bedrijf

Zivasound opdracht om een programma te maken met muziek uit Nederland dat we gratis aanbieden aan zenders en platforms. Die hebben dan gratis een leuk programma en Nederlands copyright krijgt een breder podium, meer exposure, waardoor Buma Cultuur nog beter aan de eigen missie voldoet.”

inJazz Radio

Aldus werd begin 2024 inJazz Radio geboren, inmiddels te beluisteren via de Concertzender, World of Jazz, Jazzism, NH Gooi en Spotify. En werd Buma Cultuur naast belangenbehartiger van muziekrechthebbers ook afzender van een programma. “Het format van inJazz Radio is eenvoudig,” vertelt de Kloet. “Het begint en eindigt met een vaste tune, ik praat met een muzikant en je hoort de muziek. Daarnaast maak ik speciale uitzendingen, bijvoorbeeld rond concerten en festivals, zoals jazzahead! in Bremen en Pop & Jazz Hilversum. Dat laatste festival was in 2023 een groot succes, dit jaar heb ik een eigen inJazz Radio-zaal met een aantal acts.”

Hoewel hij een nieuwe mogelijkheid heeft gevonden om muziekprogramma's te blijven maken, vindt hij het nog steeds jammer dat er voor jazz nauwelijks nog plaats is bij de publieke omroep. Hij mist een brede waaier van muzikaal aanbod, waardoor luisteraars ook nieuwe dingen te horen krijgen die ze niet kenden. “Het is onder meer het gevolg van zenderkleuring. Vroeger hadden omroepen een eigen dag, die ze zelf konden invullen. Nu is alles horizontaal geprogrammeerd. En het formatdenken en alles in hokjes duwen viert hoogtij. Vroeger waren er veel grotere budgetten, maar de muziekafdelingen zijn gedecimeerd. Er is heel veel kennis verloren gegaan en het geld gaat naar vormgeving en luisteronderzoek, in plaats van naar mensen met inhoud.” Hij haalt zijn in 1993 overleden jeugdidool en vriend Frank Zappa aan (De Kloet bundelde gesprekken met hem in het boek *Frank & Co*), die ooit uitlegde wat er mis was gegaan in de muziekindustrie. Volgens Zappa werd de muziekbusiness beheerst door oude mannen zonder verstand van muziek die daarom hippe jongelui een kans gaven, en ging het fout toen die jongeren het roer overnamen, en door gebrek aan ondernemersgeest en durf conservatiever bleken te zijn dan die oude mannen. Toch houdt hij vertrouwen in de toekomst. “Er ontstaat een mix van brede zenders en niches, eigen communities. Met inJazz Radio brengen we veel nieuw materiaal. We werken geen voorgekauwde lijstjes af, maar programmeren echt. Er zullen altijd mensen blijven die iets nieuws willen ontdekken.” ■

Kees van Langeraad (in 1964 winnaar van de Zilveren Nipkowschijf voor zijn documentaires) produceerde in 1968 de film *Sessie*, over een jazz-project. Een bijzondere ervaring op een onvergetelijk moment.

Door Kees van Langeraad

“Een jászband? In een documentaire?” De ongelooflijke blikken van mijn stafcollega's waren niet direct onvriendelijk, maar hun twijfel aan de juistheid van mijn keuze was er niet minder om. Kostbaar geld uitgeven aan een film over een jazzformatie leek toch wel erg af te wijken van de doelstelling van mijn afdeling: Informatieve programma's. Ik vond het toch te verdedigen. “Het wordt niet zomaar een film over muziek, het zal gaan over musici aan het werk, het wordt juist documentair omdat er geen kant en klare nummers te horen zijn, het wordt een studie van proberen, van getob, van zoeken en zweten, mensen die samen iets tot stand brengen... het kán!”

Louis van Gasteren had al eens een geweldige film gemaakt over het leggen van een kruiswissel in het Amsterdamse tramspoor, de hele nacht lang alléén dat en niks anders, fascinerend, helemaal puur een documentaire! Carel Enkelaar aan het hoofd van de tafel vond de discussie welletjes. “Kees, het is jouw budget, we gaan het zien.” Met andere woorden: je doet maar en jij bent verantwoordelijk. Zo ging dat bij de NTS en het stemde mij dik tevreden.

Fenomeen

Boy Edgar was een fenomeen in de Nederlandse jazzwereld. Door zijn muziek en door zijn veelzijdige persoonlijkheid. Hij was maar ten dele muzikant. Hij was vooraanstaand hersenspecialist, in 1955 cum laude gepromoveerd op een proefschrift over de-myelinisatie, afbraak van eiwitomhulsels om de zenuwcellen zoals die plaatsvindt bij multiple sclerose, de ziekte waaraan Edgars vrouw drie jaar later zou komen te overlijden zonder dat haar man, in weerwil van zijn wetenschappelijke inspanningen, haar had kunnen redden.

Parallel aan dit zware persoonlijke drama en zijn turbulente academische loopbaan had Edgar een vol-

slagen tweede leven: al sinds 1933 toen Duke Ellington voor het eerst met zijn orkest Nederland aandeed was Boy een gedreven adept van de Amerikaanse jazzmuziek. Autodidact op trompet en piano deed hij alles om de nieuwste platen te bemachtigen en in kleine combo's of grotere bands te mogen meespelen. Hij werd kind aan huis in Den Haag, Rotterdam, Amsterdam, overal waar jazz werd gemaakt door Nederlandse musici en door gaandeweg bezoekende Amerikaanse grootheden. Waar Ellington speelde, of Count Basie, Louis Armstrong, Coleman Hawkins, of Freddy Johnson, daar was, luisterde – of speelde – Boy Edgar. In 1935 mocht hij voor het eerst invallen als trompettist bij de legendarische Haagse Band The Moochers. Hij zou daar jaren blijven, als instrumentalist, als arrangeur, als ‘manager’ en vanuit die positie raakte hij thuis in de jazz scene, 32 jaar lang.

Een herinnering aan 1968

Met de klok mee:
Boy Edgar kreeg in 1964 de Wessel Ilcken Award

Foto: Jack de Nijs/Anefo

Saxofonist Ben Webster, in 1946
Foto: William P. Gottlieb/Library of Congress

Betty Carter tijdens een optreden in Finland in 1978
Foto: Kotivalo

wonder dat hij platenmaatschappij Phonogram warm wist te krijgen voor een opname van zijn band in de grootst mogelijk bezetting, met daarbij een stuk of vier internationale beroemdheden als solist. Ikzelf raakte bij alle voorbereidingen betrokken (niet in het minst omdat Edgar ook mijn huisarts was) en ik kwam tot een akkoord met collega Bob Rooyens die de regie van een film op zich zou nemen. Met het fiat van de NTS-leiding kon ik de nodige financiële ondersteuning aanbieden. Een wekenlange rits organisatorische voorbereidingen ben ik uiteraard nu allemaal vergeten, maar wat telde was dat ik op de afgesproken vierde april 1968 in Amsterdam-Oost de niet bijster feestelijk ogende zaal van het zogeheten BAVO-huis betrad, een katholiek gemeenschapsgebouw alwaar, 's ochtends om een uur of tien, minuut na minuut coryfeeën van de Nederlandse jazzwereld binnen sjokten, met instrumentenkoffers, versterkerboxen, bekkens, trommels, lessenaars, partituurtassen, gitaren, een contrabas. Ik noem maar Ado Broodboom, Cees Slinger, Toon van Vliet, Piet Noordijk, Harry Verbeke, Wim Kuilenburg, Tinus Bruyn... allemaal waren ze er: Han Bennink, Jacques Schols, namen die in jazzclubs door het hele land 'top of the bill' waren. Ik zat met stijgend enthousiasme in een hoekje te kijken en hapte uiteraard even naar adem toen daar wat later, doorgemoedereerd, enkele onbetwiste wereldsterren dit wat verkommerde verenigingslokaal betraden: Ben Webster, Maynard Ferguson, Don Byas, ook zij afgekomen op de man die hen nu, in deze kale omgeving, met zijn spreekwoordelijke bonhomie verwelkomde, Boy Edgar.

In het BAVO-huis

Hij maakte naam als arrangeur, maar ook als inspirator en stimulator van een reeks jonge talenten, waaronder befaamde avant-gardisten als Misha Mengelberg en Han Bennink. In 1967 stond zijn eigen orkest Boy's Big Band aan de top van de Nederlandse progressieve jazz-beoefening. Het was dan ook geen

Wat zou dit gaan worden? De stapels beschreven muziekpapier die Edgar op de lessenaars begon te zetten, gaven aan

“HIJ WERD KIND AAN HUIS, OVERAL WAAR JAZZ WERD GEMAAKT”

dat hier niet zomaar een spontaan swingend partijtje jammen zou volgen. De progressieve bigbandmuziek zoals die in Amerika was ontwikkeld, berustte op geraffineerde arrangementen waarin reminiscenties aan het oude New Orleáns of Chicago samen klonken met harmonieën die soms hoorbaar verwant waren aan Debussy, Ravel of Strawinsky. En wat hier aan muzikanten plaatsnam was niet alleen de elite van improviserende solisten maar ook van het leger doorknede studiomuzikanten die in Hilversum dag in dag uit klaar stonden om composities uit alle eeuwen uit te voeren, dan wel de begeleiding te spelen van alle soorten zangers, van Jo Vincent of Aafje Heynis tot Tante Leen of Willy Alberti. En hoe dat dan allemaal klonk hing uiteraard af van de arrangeurs en van de dirigenten en vanmorgen dus hier: van Boy Edgar.

Mislukking

Ik heb – in dat hoekje - werkelijk urenlang verbaasd gestaan over de kwaliteit, het geploeter, de discipline, de irritaties, de camaraderie in deze groep. Het was bekend dat in Amerikaanse bigbands de discipline keihard – met soms bijna lichamelijk geweld – werd afgedwongen om die homogene orkestklank te krijgen. Dat was niet de stijl van Edgar. Hij moest het hebben van overreding en van het respect voor zijn muzikaliteit. Je zag de verschillende medewerkers hun best doen, je zag mensen als de Nederlandse zangeres Henny Vonk of de Amerikaanse beroemdheid Betty Carter knòkken om Edgars tempi en akkoorden bij te houden, er klonken harmonieën die ik nog nooit uit een jazzformatie had horen opstijgen, er waren dieptepunten en - op een gegeven moment - een van de allermooiste uitvoeringen van *The Man I love* die ik ooit hoorde: Ben Webster op tenorsaxofoon, op piano begeleid door Cees Slinger, die bijna Schubert-achtige akkoorden voor Ben neerlegde, zoals Afrikaanse dorpelingen halsdoeken en palmtakken neerleggen voor de voeten van het naderbij schrijdend stamhoofd. Ik zag hoe orkestleden, die al klaar zaten om na die solo met een daverend tutti los te barsten, in plaats daarvan niet verder kwamen dan een onversneden eerbiedig applausje, dat de meester, wiebelend op zijn klapstoeltje

dankbaar aanvaardde ... kortom, er ontvouwde zich een gevarieerd schouwspel, dat uitmondde in iets dat ik totaal niet verwacht had: een mislukking.

Sessie

Hier was een gesloten groep vakmensen zonder schijnwerpers, showtoestanden of publiek (afgezien van een paar geestverwanten als Ramses Shaffy of Michiel de Ruyter) uren aan het werk geweest om iets bijzonders te maken en men was het erover eens dat het niet goed werd. Die LP zou er niet komen. Mensen haakten af, moesten naar een optreden en het vreemde was, dat alles geschiedde in een soort berusting: geen geschreeuw of verwijten, geen gekwetste ego's ... sorry Boy, even goede vrienden, kan gebeuren. Maar vervolgens gaf dit gezelschap zich wel over aan de magie van dat wat hen al jaren bond: een aloude jazz-jamsession! Aangevuurd door de onvermoeibare Betty Carter, die, in het holst van de nacht, niet van

“ZELFS BOB ROOYENS
DRAAIDE VERDER MET
EEN ROYALE LACH OP
HET GEZICHT”

plan was deze bijeenkomst in een kater te laten eindigen stortte men zich in de allersimpelste standard die je kon bedenken: Gershwins I Got Rhythm uit 1930, zonder partituur, zonder Boy, maar met het plezier dat al sinds mensenheugenis verbonden is met gezamenlijk muziek maken, jazzmuziek in dit

geval, die een soort geneeskrachtige uitwerking had op deze troep teleurgestelde Hollandse vaklui ... niks mislukking ... zelfs Bob Rooyens (die ik kende als een normaliter behoorlijk dominante regisseur, maar die dit keer heel behoedzaam met zijn twee cameramannen door het orkest had geslopen), zelfs Bob draaide verder met een royale lach op het gezicht. Ik was nu al razend benieuwd hoe zijn film zou worden. SESSIE zou hij heten....

Maar wat wij totaál niet verwachtten: in alle vroegte zagen wij, de plusminus 40 liefhebbers van de Kunstvorm die Jazz heet, de ochtendbladen van deze dag. Met de verschrikkelijke, zwarte koppen: Martin Luther King vermoord! In Memphis nog wel, een van de iconische plaatsnamen uit de jazzgeschiedenis.

Hier past geen enkel woord. ■

Pim de la Parra (84)

Beeld & Geluid

Wan Pipel, de eerste Surinaamse speelfilm, luidde het einde in van zijn samenwerking met Wim Verstappen. Maar regisseur en producent Pim de la Parra bleef films maken, veelal met minimale middelen. Onlangs overleed hij, 84 jaar oud. Pim de la Parra volgde de Nederlandse Filmacademie en richtte in 1964 met Nikolai van der Heyde en Gied Jaspars het filmtijdschrift *Skoop* op. Vervolgens regisseerde en produceerde hij samen met Wim Verstappen onder meer de film *Blue movie* (1971). Het is nog steeds één van de meest succesvolle Nederlandse films en betekende niet alleen de doorbraak van het duo 'Pim en Wim' maar ook die van acteurs Hugo Metsers en Carry Tefsen. Geïnspireerd door de onafhankelijkheid van zijn geboorteland Suriname maakte De la Parra in 1976 *Wan Pipel*. Zakelijk gezien werd het project een mislukking. Het betekende ook het einde van Scorpio Films, het bedrijf van De la Parra en Verstappen. Later keerde De la Parra terug met de film *Paul Chevrolet en de ultieme hallucinatie* (1985), die goed ontvangen werd. Daarna ging hij vooral *minimal movies* maken, zoals hij ze noemde: snel en voor weinig geld gemaakt. In 2005 richtte hij de Surinaamse Film Academie op, samen met onder andere Borger Breeveld, hoofdrolspeler in *Wan Pipel*.

Bas Nieuwenhuijsen

Lennart van der Meulen (65)

Keke Keukelebaan/VPRO

Hij begon zijn loopbaan in de politieke wereld, als stafmedewerker en campagneleider van D66 en als adviseur van de toenmalige staatssecretaris voor cultuur en media Aad Nuis. In 1997 werd Lennart van der Meulen Commissaris programmatoezicht bij het Commissariaat voor de Media, vervolgens was hij netmanager van Nederland 3 en 2 en in 2009 trad hij in dienst van de VPRO als algemeen directeur. Toen de omroepverenigingen onder grote politieke druk kwamen te staan om te fuseren, wist hij de VPRO zelfstandig te houden met een herkenbaar, eigen profiel. Onder zijn leiding kwam verder de samenwerking met de humanistische omroep HUMAN tot stand.

BN

Erik van Reyendam (89)

Beeld & Geluid

Meer dan 30 jaar werkte Erik van Reyendam bij de TROS en regisseerde hij een reeks bekende televisieprogramma's, zoals *Vlieg er eens uit*, *Showbizzquiz*, *Op losse groeven*, *De André Van Duin Show*, en diverse specials met artiesten zoals Liesbeth List en de Dolly Dots. Ook leverde hij een belangrijke bijdrage aan klassieke programma's. Erik van Reyendam was ook de eerste regisseur die een volledig zwart orkest geheel in het wit presenteerde, inclusief alle instrumenten. Het leverde hem internationale erkenning op. Daarnaast speelde hij een belangrijke rol in de ontwikkeling van jong talent.

BN

Hoe mijn moeder lang geleden achter de radiomicrofoon belandde

Meinie Hogenbirk deed via de radio groeten aan militairen

door Peter Veenendaal

Bij de pick-up in de voorkamer van ons ouderlijk huis stond een kleine verzameling langspeelplaten van onze ouders. Daartussen stond een heel bijzonder exemplaar, in een rode papieren hoes met de tekst “Eigendom van de K.R.O.”. In die hoes zat een zware, zwarte glasplaat die er aan één kant uitzag als een gewone elpee met groeven. Maar aan de andere kant was-ie glad. Je kon de plaat afspelen op 75 toeren, maar de naald moest aan de binnenkant worden neergelaten en vervolgde al draaiend zijn weg naar de buitenkant van de plaat. Het meest intrigerend was het papieren label met de, deels getypte tekst: Eigen opname. Datum: 7 Aug. 1949. Verjaarsgroeten door Meinie Hogenbirk. Kant 2. Totaal: 6'15”.

Het Gooise jongedamesstemmetje dat uit de houten luidsprekerdeksel klonk was dus onze eigen moeder. Ze las verjaardagsgroeten aan soldaten in Nederlands-Indië. Maar hoe zat dat nou precies? En wat had de KRO er mee te maken? Katholiek waren we niet en onze moeder kwam uit een rood nest: oma Hogenbirk was duidelijk van de VARA, tot in haar tenen.

Ik herinner me niet veel van de verhalen die onze moeder daar zelf over heeft verteld. Maar wel dat ze inderdaad een groetenprogramma voor militairen had gepresenteerd op de radio. Ze had het ook wel eens over “de kapitein Karel Nort”, voor wie ze veel bewondering had. En ze vertelde dat ze soms stiekem een groetje tussendoor deed aan “dienstplichtig soldaat Wouter Veenendaal”, met wie ze in die jaren verking had. In werkelijkheid is soldaat Wouter Veenendaal maar heel even in dienst geweest, tot hij zich kon laten afkeuren door tijdens een parade een geweer te laten vallen. In Indië is hij nooit geweest.

Peter Veenendaal

Programma voor de Strijdkrachten

Met die weinige aanknopingspunten ben ik vele jaren later in Hilversum op zoek gegaan naar het hele verhaal. Oudere omroepcollega's herinnerden zich een bijzonder radioprogramma: het *Programma voor de Strijdkrachten*. Dat programma werd in 1945 voor het eerst uitgezonden door Radio Herrijzend Nederland,

“JA, IK GELOOF
WAARACHTIG DAT IK ME
DIE NAAM HERINNER”

de opvolger van Radio Oranje. Radio Herrijzend Nederland zond uit vanaf Eindhoven in het zuiden van Nederland, dat al in het najaar van 1944 was bevrijd. De radiomakers van Herrijzend Nederland hadden tijdens de oorlog in Londen geleerd hoe je moderne

Arie Kleijwegt verdiepte zich in het *Programma voor de Strijdkrachten*

Beeld & Geluid

radioprogramma's moest maken. Eén van hen was reporter Arie Kleijwegt, vele jaren later directeur Televisie bij de VPRO. Hij schreef in 1991 in *Broadcast Magazine* twee columns over het *Programma voor de Strijdkrachten*. In de jaren na de oorlog werd het dagelijks tussen half 7 en 7 uur uitgezonden op de nationale radiozender. “Het behandelde militaire onderwerpen, maar deed dat in een gevarieerde, magazine-achtige vorm afgewisseld met veel eigentijdse muziek,” schreef Kleijwegt. Door die hippe muziek en door het vaste, dagelijkse tijdstip was het programma razend populair, niet alleen bij militairen.

Karel Nort

Het programma bleef bestaan tot 1950. De man achter het succes was kapitein Karel Nort. Volgens Kleijwegt was hij “dertig jaar, inventief en ondernemend en met veel charme en charisma uitgerust.” Hij kende de legerleiding en prins Bernhard en kreeg via die contacten veel voor elkaar. Via de zender van de Wereldomroep begon Nort ook een dagelijkse uitzending voor “de jongens overzee”, in Nederlands-Indië. En dat was dus het programma waarin Meinie Hogenbirk de verjaardagsgroeten heeft voorgelezen. Het was ook in Nederland te beluisteren.

De Jonge Flierefluiter

Ergens in de jaren '90 heb ik Arie Kleijwegt opgebeld om wat meer over het programma te weten te komen. Hij vond het leuk dat iemand daar nog belangstelling voor had. Toen ik de meisjesnaam van moeder noemde bleef hij een tijdje stil en zei toen: “Ja, ik geloof waarachtig dat ik me die naam herinner”. Hij wist ook precies hoe Meinie daar terecht was gekomen. Nieuwe vrouwenstemmen werden destijds geworven bij de meisjeskoren in het Gooi. Meinie zong bij *De Jonge Flierefluiter* van de VARA. Daar heeft ze waar-

schijnlijk een stemtest gedaan en is vervolgens achter de radiomicrofoon gezet, ongetwijfeld onder de hoede van een ervaren collega. Misschien wel kapitein Karel Nort.

Documentaire

Het verhaal kreeg in 2007 nog een onverwacht vervolg. Ik was toen hoofd van de Nederlandse redactie van de Wereldomroep. Omdat we toen 60 jaar bestonden, liet ik twee ervaren radiomakers een serie van vier documentaires maken over de geschiedenis van de Wereldomroep. Een van de onderwerpen was ‘radioprogramma's voor militairen in het buitenland’. De collega's spitten de archieven van Beeld & Geluid door en kwamen terug met fraaie historische fragmenten. Toen ik hun documentaire voor het eerst beluisterde wist ik niet wat ik hoorde: deel 4 begon met een fragment van Meinie Hogenbirk, van onze oude grammofoonplaat. Die had ik namelijk al jaren eerder ingeleverd bij Beeld & Geluid, als een klein maar belangrijk stukje cultureel erfgoed. Mijn collega's hadden nooit kunnen vermoeden dat dat mijn moeder was.

O ja, de KRO, wat had die ermee te maken? Het Programma van de Strijdkrachten was “een uitzending van de overheid”. De omroepen waren gedwongen eraan mee te werken door studio, technici en materiaal af te staan, zo legde Kleijwegt me uit. Zo kwam de plaat van moeder in een hoes van de Katholieke Radio Omroep terecht. Einde mysterie. ■

Scan de QR-code
en luister naar
Meinie Hogenbirk

door Arno Weltens

M A S T K L I M M E N

Een tien kilo zware varkensham als hoofdprijs voor de beantwoording van een aantal quizvragen op de radio in de jaren vijftig van de vorige eeuw stond symbool voor de Nederlandse kneuterigheid. Zeker wanneer men bedenkt dat tegelijkertijd in Amerika de makers van de tv-show *The \$ 64.000 Question* een dergelijk bedrag ter beschikking stelden aan de winnaar.

Johan Bodegraven (1914-1993), een voormalig belastingambtenaar, kwam door een toevallige omstandigheid in 1947 bij de NCRV terecht. Zijn talent werd ontdekt door Gerard Hoek, programmaleider bij de NCRV. Aanvankelijk werd hij ingezet voor de spelletjes *Spraakwaterval* en *Familiecompetitie*. Vervolgens introduceerde hij *Mastklimmen*, een succesvol radiospelletje van verantwoorde ontspanning, dat van 1952 tot en met 1957 rechtstreeks voor de microfoon werd uitgezonden.

Het idee was geïnspireerd op een voormalige kermisattractie, namelijk de mast van Kokanje (Luilekkerland). Deze eeuwenoude vorm van volksvermaak bestond uit een met groene zeep ingesmeerde masteind. Bovenaan bevond zich een platform, waarop een presentje lag.

Bij de radiovariant ging het om een in de studio geplaatste paal. Het prijzenmateriaal was aan touwen opgehangen. Het spel (duur 30 minuten) maakte onderdeel uit van het avondvullende *Studio Steravond*, dat wekelijks werd uitgezonden.

De spelregels waren duidelijk. De wedstrijd werd gespeeld met drie of meer paren. Er was een keuze uit elf verschillende onderwerpen, zoals geschiedenis, aardrijkskunde, sport, muziek etc. Aan elk paar werden vijf vragen gesteld met een opklimmende moeilijkheidsfactor. Voor elk goed antwoord werd een prijs beschikbaar gesteld. Zo bestond de tweede prijs uit een fruitmand.

Bovenin prijkte de hoofdprijs: een gerookte ham. De laatste, kardinale vraag werd stevast ingeluid met de uitdrukking “En dan nu de hamvraag”.

In april 1956 vond de honderdste uitzending van dit populaire programma plaats. De succesvolle formule werd soms door de NCRV benut om op locatie leden te bereiken. De meest spectaculaire opvoering van *Mastklimmen* vond plaats in maart 1955 in een Haarlemse gevangenis.

Vermaardheid

Er bestond zelfs een begeleidend lied. De tekst van de begin- en eindtune was geschreven door componist Rudolf Karsemeyer, een broer van de bekende zanger en dirigent Lex Karsemeyer:

“Wie klom er mee, tot boven in de mast. Hij was wel glad, maar winnen deed u vast. Want haalde u de ham niet uit de top, dan haalde u in elk geval uw kennis weer eens op.”

Deze herkenningmelodie werd voor het eerst gezonden door operazanger Anton Elde-ring. Later verzorgde onder andere Henk Dorel begeleid

door het Promenadeorkest de uitvoering. De originele bladmuziek kreeg een plek in de Omroepblad-muziekcollectie. *De Steravonden* mochten zich verheugen in een grote populariteit. Geplande vergaderingen werden zelfs uitgesteld en visites afgezegd om het programma in de huiskamer te volgen. De jury

in de NCRV-studio werd geleid door de destijds bekende Nederlandse schrijver/journalist mr. Evert Straat. De faam van het programma deed de NCRV-leiding in 1956 besluiten om bij huisleverancier Bosch en Keuning een boekje uit te geven onder de titel *Mastklimmen*. De publicatie zonder afbeeldingen bevatte in totaal 1350 vragen en antwoorden.

Stoppen op hoogtepunt

Aangezien Bodegraven al jaren een overvol programma had, nam de NCRV-leiding hem in bescherming. Na vijf succesvolle jaren was het tijd om het stokje aan een ander over te geven. *Mastklimmen* werd in het winterseizoen vervangen door *Raakt de roos*. Een door journalist Goos Kamphuis geleid spelprogramma, omdat Bodegraven zich in het vervolg zou gaan richten op de hoorspelafdeling van de zendgemachtigde. De eerste uitzending van deze productie vond plaats op 3 oktober 1957. Echter de nieuwkomer kon nimmer tippen aan de bekendheid van het eerdere programma.

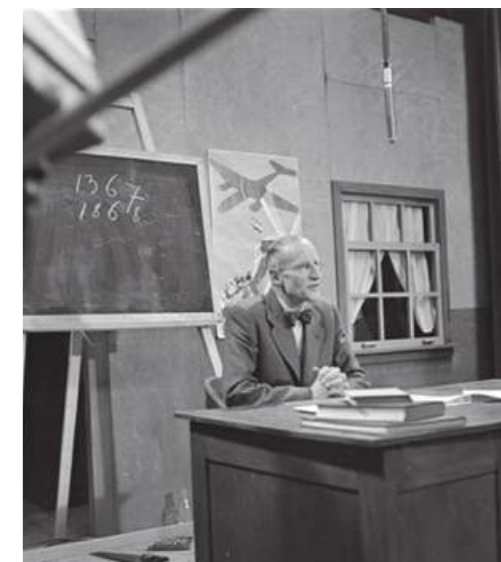
Parodie

Twintig jaar later na de laatste uitzending van *Mastklimmen* zou Ferry de Groot, sidekick van komiek André van Duin in de radio-uitzending van de *Dik voor mekaar* show voor dezelfde omroepvereniging de oud-presentator op de hak nemen. In een interview met de gefingeerde heer Hengstenbrouwer (Vereniging voor Vreemdelingenverkeer) vermeldde deze in de Bekende mensenroute, dat het huis van Johan

Bodembegraven het eindpunt was. Volgens hem herkenbaar aan de NCRV-sticker op de deur en de vele lege flessen in de tuin. Deze uitlating illustreert hoezeer de van oorsprong calvinistische omroep in moreel opzicht in twee decennia qua amusement was opgeschoven. Klaarblijkelijk was satire binnen de protestants christelijke omroep inmiddels salonfähig geworden.

De grootste bekendheid verwierf Bodegraven overigens met zijn geldinzamelacties voor goede doelen bij onder andere de radio-actie *Beurzen open, dijken dicht*. Een reactie van de gezamenlijke omroepen na de watersnoodramp van 1 februari 1953. ■

Linkerpagina: Kees van Lent liet in de *NCRV-gids* van 4 december 1952 zelfs Sinterklaas en Zwarte Piet meedoen aan het programma.

Johan Bodegraven presenteerde ook het spelletje *Ziet u er iets in?*, dat veel minder populair werd dan *Mastklimmen*.

NCRV

Eugénie Herlaar

Eugénie Herlaar *de nieuwslezeres die nieuws werd*

Eugénie Herlaar (Curaçao, 1939) was in 1965 de eerste nieuwslezeres en verslaggeefster van het NTS Journaal. En ze was ook de eerste journaalpresentator van kleur. Op 14 augustus is ze overleden.

door Liselotte Doeswijk

Aan het werk voor het Journaal

Als 4-jarige was ze voor het eerst op het Curaçose radiostation CUROM te horen, later als puber in Nederland kwam ze bij *Minjon*. Ze wilde gaan acteren, maar werd afgewezen op de Toneelschool vanwege haar huidskleur.

Daarna koos ze voor een technisch beroep, maar het lukte haar om als presentatrice en nieuwslezer bij de Wereldomroep aan de slag te gaan. In een “dolle bui” stuurde ze een briefje naar het *NTS Journaal*, of het

geen goed idee was dat een vrouwentem de vrouwelijke onderwerpen, modeshows en de huishoudbeurs, zou brengen. En zo geschiedde. Ze werd zelf nieuwswaardig en het was een feministische mijlpaal, hoewel ze zich daar pas veel later van bewust zou worden.

Vrouwen die actualiteitenprogramma's of journaals presenteerden, dat bestond nog niet. Het *NTS Journaal* introduceerde haar voorzichtig, aanvankelijk was alleen haar stem te horen. Maar toen ze eenmaal in beeld verscheen, waren de reacties enthousiast. Ze was op slag een bekende Nederlander. Het vrouw zijn was bij het Journaal verder geen issue vertelde ze: “We werden gewoon ingedeeld hoe het uitkwam. Dan stond ik op een steiger ergens bij een bouwproject en Wibo [van de Linden] bij de presentatie van de nieuwe haarmode.” Door haar

technische achtergrond was Herlaar gewend om in een mannenomgeving te werken, ze voelde zich er prima.

Avontuurlijk

In die jaren was het werk van Herlaar en haar collega's zeer avontuurlijk, elke dag op pad met camera- en geluidsman, in de auto of met de Cessna heel het land door. Het item draaien, snel weer terug, de film laten ontwikkelen, met een cutter monteren en inspreken. Eén dag in de week had ze dienst als nieuwslezer. Herlaar: “De eerste jaren deed je de presentatie in Studio B, in het

hoekje waar ook de omroepster zat. De wereldbol werd opgehangen, je ging zitten op de nog warme stoel en las het nieuws.” Dat voelde voor haar als een rustdag.

Het duurde toch nog wel even voor de combinatie van vrouwen en het ‘harde’ nieuws normaal werd. Herlaar: “Als ze bij de *ANP Radio-nieuwsdienst* een vervanger nodig

hadden, belden ze het *NTS Journaal*. Ik weet nog dat ze Jan Gerritsen aan de lijn kregen, maar dat niemand van de mannen beschikbaar was. Hij stelde voor dat ik het zou doen: ‘Nee, nee, bij ons geen vrouwen.’” Ria Bremer was in 1969 de volgende mijlpaal, de eerste vrouw in een actualiteitenprogramma. Herlaar: “Toen Wibo *Televizier magazine* ging maken vond hij dat er een vrouw bij moest.”

Rusteloos

In 1967 eindigde Herlaars dienstverband omdat ze trouwde. Ze bleef nog een tijd als freelancer wekelijks het nieuws lezen. Maar na de geboorte van haar tweede kind kwam ze thuis te zitten, rusteloos en ongelukkig. Op het moment dat de huisarts weigerde haar nog meer valium voor te schrijven, koos ze voor een studie logopedie. Haar heldere stem en perfecte dictie had ze zichzelf aangeleerd: “Mijn moeder was slechthorend en ik was lui. Ik had geen zin om alles vier keer te herhalen.” Ze vestigde een logopediepraktijk aan huis en werd actief in de lokale politiek. Ze bleef ook freelance presenteren voor televisie: *Gamma*, *Ziezo zomer*, *Knobbelen* en *NOS Beeldende kunst*.

Experiment

In 1975 was ze ineens terug bij het *NOS Journaal*. Het *Journaal* was in die jaren druk doende zich van het predikaat ‘gortdroog’ te ontdoen. Adjunct-hoofdredacteur Wim Stokla startte een experiment met duopresentatie, waarbij het nieuws telkens door vaste duo's gepresenteerd zou worden. Herlaar vormde een duo met Harmen Siezen.

De eerste vrouw van kleur die het nieuws bracht

Tripjes met de Cessna zaten er niet meer in, de taken van nieuwslezers en verslaggevers waren meer gescheiden. De wereld was een stuk groter geworden en bereikte Hilversum inmiddels via satellietverbindingen en video. *Het Journaal* werd in kleur uitgezonden en had een decor gekregen, Herlaar: “Dat vónd ik lelijk!” In de studio was auto-cue en betere camera's en belichting. “Mijn haar was in de jaren zestig heel donker en met zo'n felle lamp erop glansde het, het leek alsof ik een kapje op had. Dat werd verholpen door wat poeder in mijn haar. We konden ons later ook wat uitbundiger kleden, dat was de tijdgeest. Ik had in de tussentijd periode modeshows gepresenteerd en een contact bij C&A. Die stelde voor dat ik hun kleding zou dragen en dan hingen zij dat dezelfde dag in de etalage. De NOS heeft dat nooit geweten.”

Het experiment met de duopresentatie duurde niet lang. Herlaar en enkele andere nieuwe presentatoren verloren hun baan. Herlaar vond het heerlijk om terug te zijn, maar had er wel begrip voor. Ze wist dat het een proef was en de nieuwe hoofdredacteur Ed van Westerloo vond de duo-presentatie een “horreur”. Hij stond bepaald niet alleen in die mening.

Wederom zagen we haar nog op televisie in *Open Schooltijd* en *Kronycke*. Daarnaast deed ze aan schilderen, sieraden maken, kinderboeken schrijven, vrijwilligerswerk, de Mediameidenclub, ze had energie voor tien. Ze bleef altijd anders naar het *Journaal* kijken. Zeker bij rampen, omdat ze wist hoe het er op die momenten achter de schermen aan toe ging en ze bewonderde de mensen die er dan stonden. Ze had het zelf meegemaakt bij de Wereldomroep, waar ze dienst had de avond dat Kennedy werd vermoord. Op 14 augustus was ze zelf in het nieuws en stond het *NOS Achtuurjournaal* even stil bij het overlijden van deze avontuurlijke vrouw. ■

Bronnen:

Interview met Ben Kolster, *Helden van toen* TELEAC (2011)
Babs Assink, *De iconen van het NOS Achtuurjournaal* (2012)
Interview door Liselotte Doeswijk en René Koenders (2018)

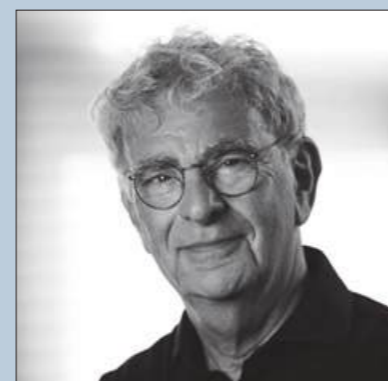
Chiel van Praag stopt toch maar niet

door Klaas Doornbos

Vader Max van Praag leerde hem vooruitkijken onder het motto 'Je blijft niet eeuwig jong'. En dat deed hij. Chiel van Praag (1949) begon als middelbare scholier te helpen bij het Loosdrecht Jazz Concours – door zijn vader in het leven geroepen – om vervolgens lang te werken in de radiowereld. Tot 2007, toen hij zich in Loosdrecht vestigde als arbeids- en familiemediator. "Ik heb altijd gezegd, dat ik op mijn 75ste zou stoppen, maar ik ben nu 75 en stop toch maar niet."

Over pensionado's die na hun pensioen niet achter de geraniums zijn gaan zitten

Chiel van Praag
Links: in actie bij een zomerjstraining in Thialf

Chiel van Praag (rechts) bij de Camel Trophy

Doebidoe

Muziek was er altijd in zijn jeugd. Vader Max was in de jaren vijftig de populairste zanger van Nederland. "Ik ging vaak en graag mee met optredens en leerde daardoor veel mensen kennen. Toen mijn vader startte met het Loosdrecht Jazz Concours mocht ik als 15-jarige jongen allerlei hand- en spandiensten leveren. Een geweldige tijd, waarin ik ook veel contacten opdeed bij de radio, die opnames kwam maken. Later ging ik bij Van Dijk in Loosdrecht als dj aan de slag. Op een avond kwam de dochter van AVRO-omroepdirecteur Siebe van der Zee daar langs en kreeg ik een uitnodiging voor een screentest. Zo kwam ik terecht bij Doebidoe, de voorloper van Toppop. Mijn ouders hadden hun bedenkingen, want ik moest wel mijn middelbare schoolexamen nog afmaken. Daarna heb ik onder andere nog voor de

NCRV radioprogramma's gemaakt, maar ik deed dit lange tijd naast mijn werk in de platenzaak van mijn ouders."

Veronica

In 1982 kreeg Veronica de B-status en Lex Harding vroeg aan Chiel of hij in vaste dienst wilde komen werken. Met in het achterhoofd dat niemand eeuwig jong blijft, klom Chiel van dj op tot programmaleider radio "In die laatste rol heb je regelmatig te maken met conflicten of botsende belangen. Ik vond het altijd de moeite waarde om een oplossing te bedenken. Ik wilde een conflict altijd oplossen en vond sfeer belangrijk."

Mediation

In de zomer van 1990 ging Chiel door als freelancer voor de radio en was hij onder meer actief met zijn eigen management- en communicatie-/evenementenbureau. Ook was hij ruim 13 jaar voorzitter van de VECTA, de overkoepelende belangenorganisatie voor evenementenorganisatoren. "Op een gegeven moment zei een bevriende advocaat tegen mij: 'Jij moet een opleiding voor mediator gaan volgen. Dat past bij jou.'" In 2007 startte Chiel met zijn praktijk Mediation Hilversum, waar hij vooral gezinnen en bedrijven bijstaat. "Mijn accent ligt op familie- en arbeidsmediation. Ik kan daarbij putten uit al mijn ervaringen in alle rollen die ik gehad heb. En wat betreft entertainment: ik sta nog steeds met veel plezier met één been in de muziek. Ik speel saxofoon in een big band en dat is geweldig om te doen."

Er schuilt gevaar in het kreupel- hout, en het is niet de wolf

Hella Liefting, voorzitter van VGOMedia, geeft haar mening over pensioen en andere zaken

Van de ene gedachte rolde ik in de andere, al mijmerend over het gebrek aan samenhangend regeringsbeleid voor de drie miljoen senioren die ons land rijk is. Ineens schoot me een idee te binnen: we moeten zo'n leuk groen hoedje kopen voor John Kerstens, voorzitter van de Koepel Gepensioneerden. Met zo'n geinig veertje. Dan kunnen we het succes van de jagerslobby nabootsen.

Daar wilde ik het over hebben. Ze zijn met niet meer dan 27 duizend man/vrouw, maar hebben al decennia de meest effectieve lobby ooit. Met hun Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging zitten ze overal

waar hun belangen gediend worden: in de waterschappen, in politieke partijen, in de besturen van provincies en gemeenten. Met jaloersmakend gemak zijn ze erin geslaagd om gezien te worden als onmisbare schakel in het natuurbeheer, terwijl het natuurlijk gaat om mensen die er plezier aan beleven om weerloze dieren met wapens te lijf te gaan. Van oudsher een eliteclub van bevoorrechte mensen, die gewend zijn hun invloed voor hun eigen belang in te zetten.

Dat het grote publiek zich gemakkelijk iets laat aanpraten dat verre van waar is, maar wel het belang van de jager dient, is maar weer gebleken uit de discussie over de terugkeer van de wolf. Handig inspelend op de Roodkapje-gevoelens van de gemiddelde Nederlander zijn de jagers erin geslaagd van een schuw dier dat hier thuishoort een bloeddorstige en levensgevaarlijke vijand te maken waar zij - natuurlijk niet voor de lol - graag hun geweren op richten. Reden: de wolf is een stevige concurrent voor de jager als het gaat om wildbeheer. Sterker nog: als er genoeg wolven zijn, hebben de mannen met de geweren het nakijken.

De lobby mag effectief zijn, maar het frame is verder volstrekt bezijden de waarheid. Neem alleen het aantal aanrijdingen. Volgens de Dierenbescherming rijden automobilisten per jaar 37 duizend herten, reeën, dassen en wilde zwijnen aan, of rijden tegen een boom of een tegenligger. De schade in menselijk en financieel leed wordt niet bijgehouden. Omdat het om grote dieren gaat, raken de auto's niet zelden zwaar beschadigd. En het aantal staat in schril contrast tot de twee wolven die vorig jaar door een auto werden doodgereden. Zonder overigens veel schade aan de auto.

Dan de directe aanvallen op mensen. De beheerder van Nationaal Park de Hoge Veluwe kon met veel moeite een verhaal opdissen over een wolf die een meisje in de rug had geduwd. Toevallig dook er een foto op van de man, trots poserend naast een ree die hij zojuist had doodgeschoten.

Niemand heeft het verder over de tientallen aanvallen van wilde zwijnen op mensen die te dicht in de buurt komen. Die dus vele malen gevaarlijker zijn. Net zoals honderdduizenden honden een veel grotere bedreiging vormen voor schapen dan die paar wolven. Een lobby om jaloers op te zijn? Het is maar hoe je ernaar kijkt. Het is effectief, maar wel compleet vals. Dat moeten we niet willen. Dan maar geen hoedje.

Informatie voor leden van de Vereniging van gepensioneerde medewerkers van media- en aanverwante organisaties

Kom naar de Algemene Ledenvergadering

Agenda

voor de Algemene Vergadering van VGOMedia op woensdag 27 november 2024 om 14.00 uur bij Beeld & Geluid, Media Parkboulevard 1, Hilversum (inloop vanaf 13.30 uur)

Foto's: Liek Bouma

1. **Opening** door Hella Liefting, voorzitter
2. **Mededelingen en ingekomen stukken**
3. Goedkeuring van verslag van de Algemene Vergadering van VGOMedia gehouden op 22 mei 2024 (zie website van VGOMedia, www.vgomedia.nl)
4. **Presentatie over de actualiteiten van de Wet Toekomst Pensioenen (WTP)** door André Snellen, voorzitter van het niet-uitvoerend bestuur van PNO Media
5. **Reflectie op de politiek achter het ontstaan van de WTP** door Jaap van der Spek (ex-voorzitter van NVOG, een voorganger van de Koepel Gepensioneerden)
6. **Presentatie Beeld & Geluid.** Onderwerp: 75 jaar Firato.
7. **Rondvraag en sluiting**

Na afloop ontmoeten wij elkaar bij een hapje en een drankje.

Bereikbaarheid Beeld & Geluid

Het adres van Beeld & Geluid is Media Parkboulevard 1, 1217 WE Hilversum. Op oudere navigatiesystemen: Sumatralaan 45, 1217 GP. Beeld & Geluid staat tegenover NS-station Hilversum Media Park. De parkeergarage is te vinden aan de achterzijde van het pand. Het tarief is € 1,50 per uur (max. dagtarief € 9,00). De garage beschikt over twee oplaadpalen voor elektrische auto's. Er is een beperkt aantal gratis mindervalidenplaatsen aan de zijkant van het gebouw, achter de bushalte.

Uit het bestuur

Voortaan vermelden we in Recorder de belangrijkste besluiten en actiepunten uit de vergaderingen van het VGOMedia-bestuur. De complete verslagen zijn te vinden op de website (www.vgomedia.nl). Hieronder het beknopte verslag van de vergadering van 21 augustus 2024

- Bas Nieuwenhuijsen heeft aangekondigd te willen stoppen als eindredacteur van Recorder. Het bestuur besluit dit te bespreken met het bestuur van Recorder.
- Voorzitter Hella Liefthing neemt het initiatief voor een bijeenkomst met het bestuur van Recorder.
- De overdracht penningmeesterschap is nog niet afgerond. Anneke Lazar gaat een nieuwe poging ondernemen.
- De tekst van de Statuten is vastgesteld. Bestuurslid Gert Dekkers zal de brief aan de notaris opstellen die voorzitter en secretaris zullen ondertekenen. Een volgende stap wordt de opstelling van een bestuursreglement - ook wel huishoudelijke reglement genoemd - dat onder de volledige verantwoordelijkheid van het bestuur valt. Gert zal dit reglement in overleg met de penningmeester opstellen.
- De ALV op 27 november is bij Beeld & Geluid (B&G). Secretaris Hans Hoole gaat binnenkort samen met Anneke Lazar in overleg met B&G om nog een nadere toelichting/verduidelijking te krijgen over de

huidige offerte. De overeenkomst met B&G moet volgend jaar worden verlengd.

- Op 27 augustus is er een bijeenkomst met PNO Media over het proces van de transitie naar de Wet Toekomst Pensioenen. Op 11 september is er weer een bijeenkomst met de sociale partners, waar bestuursleden die dat willen, kunnen aanschuiven. Hella Liefthing heeft het voornemen als bestuur eind september of begin oktober een aparte sessie te beleggen over de definitieve reactie op het transitieplan.
- De verkiezingen voor het VO worden van 12 september t/m 3 oktober gehouden. Besloten wordt om met de gepensioneerde leden in het nieuwe VO structureel overleg te gaan voeren waarbij de geheimhoudingsbepalingen die voor leden van het VO gelden uiteraard in acht zullen worden genomen.

Betaaldata pensioen 2024

24 september, 24 oktober,
21 november, 19 december

Dankbetuigingen

Hierbij wil ik u vriendelijke bedanken voor de kaart en cadeaubon voor mijn 75e verjaardag.

*Lyda Huijsing-Schuuring,
Loosdrecht*

Wat weer een verrassing om een cadeaubon te krijgen op mijn 80e verjaardag. Fijn. Was er niet mee bezig, maar ineens ben je het en daar hoort traditiegetrouw een bon bij. Hartelijk dank hiervoor.

Ief Annie van Loon, Nieuwersluis

Hartelijk dank voor de attente felicitatiekaart en een cadeaubon die ik heb mogen ontvangen voor mijn 90e verjaardag.

*Pim Juffermans (NOS/NOB),
Bussum*

Hierbij mijn hartelijke dank voor de cadeaubon ter gelegenheid van mijn 85e verjaardag.

Marjolein van Dort-Slijper, Haarlem
Mijn hartelijke dank voor de kaart en

VVV-bon die ik op mijn 80e verjaardag ontving. Herinneringen aan mijn NTS-periode kwamen direct ook weer even terug. Ook dank daarvoor.

Dick L.Th.Swaneveld, Eemnes

Hartelijk dank voor de verrassing bij mijn 75e verjaardag.

Aat Dijk, Huizen

Hartelijk dank voor de felicitatiekaart en cadeaubon die ik voor mijn 75e verjaardag ontving.

*Lynn Hargrave (Wereldomroep),
Gerkesklooster*

Bij deze wil ik bedanken voor de attentie die ik mocht ontvangen bij mijn 85e verjaardag. Het is altijd leuk om z'n attentie te mogen ontvangen.

Gerard Gilissen (KRO), Huizen

PNO en VGOMedia, hartelijk bedankt voor de felicitaties en de cadeaubon

voor mijn 80e verjaardag.
*Ursula Hinzmann (NRU, NOS, NOB),
Blaricum*

Heel veel dank voor uw felicitatie -met bon!- met mijn 90e verjaardag. Werken bij de omroep was een feest - en er zo lang op te kunnen terugzien is dat ook.

Gien Kamphorst, Hilversum

Hartelijk dank voor de felicitatie- en de cadeaubonkaarten die wij van PNO en VGOMedia hebben ontvangen bij onze 90e verjaardag.

*Ursula van 't Wout-Stamm en
Adriaan van 't Wout,
(Grootomroepkoor en RFO),
Rosa Spier Huis, Laren.*

Veel dank voor de VVV-cadeaukaart en felicitatie die ik bij de viering van mijn 80-jarige bestaan op 9 augustus mocht ontvangen.

Henk Zorn (ex RNW), Almere

Uit het Verantwoordingsorgaan

Op naar het nieuwe VO

Foto: Jan Jong

Ook de leden van het Verantwoordingsorgaan (VO) gingen het zomerreces in. De laatste vergadering was in juni, en betrof zaken rondom de verkiezingen voor het nieuwe VO (die van 12 september – 3 oktober plaatsvinden). Er werd geïnventariseerd en met elkaar overleg gepleegd: wie zou willen doorgaan en wie waren definitief niet herkiesbaar? Verdere stappen om een en ander in goede banen te leiden waren aan PNO Media. Het oude VO moest zich buigen over de overdracht en de informatie aan het nieuwe VO. Bij de verkiezingen in 2020 liep dit geheel in de soep gelopen de coronacrisis. Er is inmiddels een tweedaagse gepland waarin alles wat noodzakelijk is de revue moet passeren; met overnachting om ook in de avond contacten te kunnen leggen met het oog op het goed functioneren van het hele VO. Immers, het VO is er voor alle collega's die pensioen opbouwen, gepensioneerden en degenen die pensioen hebben opgebouwd maar werkzaam zijn bij een andere werkgever - de zogenoemde slapers.

De kandidaten is al gevraagd de data te reserveren voor de tweedaagse en als de uitslag bekend is, op 7 oktober, zullen er een paar afvallen. Het nieuw samengestelde VO start officieel op 1 november. Dan is een ieder inmiddels op de hoogte van de vele zaken aan de orde (kunnen) komen. Ook van wat tot dan toe al is besloten. Noch het VO, noch PNO Media hebben stil gezeten in deze vakantiperiode, of reces zo u wilt. PNO was zeer druk in de weer met berekeningen in het kader van het nieuwe pensioenstelsel, en het VO met de organisatie van besprekingen over de komende voorgenomen besluiten. Het VO zal in de komende vier jaar weer van zich laten horen.

*Waarvan akte,
Ynskje van den Brakel Visser*

VO-verkiezingen

Namens VGOMedia hebben zich drie kandidaten gemeld voor een of meer zetels in het nieuwe VO. Ynskje van den Brakel Visser (huidig VO-lid), Hans Hoole (secretaris van het bestuur), Cees Huizers (zat eerder in het PNO-bestuur). De uitslag is na 7 oktober te lezen op de website van PNO Media.

Bestuur: Voorzitter: Hella Liefthing, Vice voorzitter: Anton de Bekker, Secretaris: Hans Hoole, Penningmeester: Annke Lazar, Leden: Gert Dekkers, Ruud Leyendekker
Adres: Geversstraat 89, 2341 GD Oegstgeest, bestuur@vgomedia.nl
Website: www.vgomedia.nl
Ledenadministratie: Olympia 3, 5346 KT Oss, ledenadministratie@vgomedia.nl

Overleden leden

April 2024 – 25. M. van Aurich (15-3-1929, NOB) – 29. mw. H.M.J.Rossner (23-6-1934, KRO)

Mei 2024 – 2. M.J.G. Schlijper (28-12-1933, Reg. Omr. Zuid) – 16. mw. W.C.J. Korteweg (10-9-1943, Teleac NOT) – 16. H.Onrust (14-6-1941, VPRO) – 17. mw. G. Schutte (5-9-1957, nabestaande) – 23. mw. N.H. Muis (20-1-1943, VARA)

Juni 2024 – 1. mw. E. Heespelink (6-10-1935, NOB) – 4. mw. H. van de Poppe (4-4-1933, NOS) – 7. B. de Heus (11-11-1936, NOB) – 13. G.H. Smink (12-4-1932, NCRV) – 14. H. van Wijk (5-1-1934, VARA) – 28. G.H.B. Edelenbos (22-8-1931, NOB)

Juli 2024 – 2. A.J.M. Pilgram (15-2-1941, NOS) – 4. F.M.Tollenaar (23-12-1933, NOB) – 17. D. van Dam (4-6-1938, Reg.Omr.Brabant) – 17. J. van Baarle (6-10-1943, NOB) – 20. C.W. van Hemert (25-6-1939, ANP) – 24. L.F.A. Ooijkaas (2-9-1944, NOB) – 25. H. van As (31-10-1942, NOB) – 29. J.H.M. Martens (19-11-1930, NOB) – 31. P.A.J. de Graauw (26-9-1936, NOB)

Augustus 2024 – 4. W.J.C. van der Hulst (3-7-1938), NOB – 6. mw. T.A.A. de Graaf-Hartman (8-4-1941, NOB) – 15. J.J.H. Conrath (19-3-1935, MCO)

Welkom

H.W. Buesink, Kortenhoef (NOS)
J.A. van Diemen, Amersfoort (United)
A.W.M. Flaas, 's-Gravendeel (AKN)
R. van den Abeelen, Obbicht (Omroep Flevoland)
A.J. de Goede, Amsterdam (VPRO)
J.H. Dujardin, Voorschoten (Consumentenbond)
mw. M.J.A.M.Daamen, Hollandscheveld (Nabestaande)
H.G. Kuperus, Amsterdam (NPO)
H.P. van der Parre, Huizen (NOS)
mw. M.M. Krijnen, Hilversum (VARA)
F. Hameleers, Amstelveen (MVO)
W.J.S. Reinders Folmer, Heiloo (Buma/Stemra)
mw. J. Winkelman, Hilversum (AVRO)
O.W.J. van der Kroon, Alphen a/d Rijn (NTR)

Energiecentrum Media Park

Ruim zestig jaar voorziet het Hilversumse Media Park zichzelf van stroom, warmte en koeling dankzij Energiecentrum I.

Leunde deze centrale vroeger zijdelings tegen de studio's van Hilversum III en langs een parkeerterrein, nu staat het – wat minder markant - tussen het bontgekleurde gebouw van Beeld & Geluid en de futuristische hoofdkantoren van de VPRO, BNNVARA en NTR.

door Nico Warnaar

Beeld & Geluid

Nico Warnaar

Fotorubriek

de korrel

Eddy de Jongh, met dank aan David en Sem de Jongh

Een foto van Co de Kloet senior, ingestuurd door zijn zoon Co junior, was het onderwerp van de vorige aflevering van deze rubriek. Naast Co senior was een technicus aan het werk en de vraag was natuurlijk wie dat was. Lezers Jan Nagel, Ruud Kleijn en Kees Leurs konden het ons vertellen. Kees Leurs hield het kort: “Volgens mij zit naast Co de technicus Ed Bosch de latere studiochef van de VARA”. Dat kon Ruud Kleijn beamen: “De technicus op de foto met Co de Kloet is de legendarische Ed Bosch, bekend van zijn programma ooit: *Ed Bosch laat zijn platen op u los!* Ed werd later Technisch Studiochef van de VARA-studio's.” Meer bijzonderheden kwamen van een bron dicht bij het vuur. “De naam van de technicus is Ed Bosch. Eind jaren '50/ begin jaren '60, toen vele radiotechnici letterlijk met schaar en plakband monteerden, maakte hij naam als een feilloze monta-

gespecialist. Programmamakers, die bij de NRU (Nederlandse Radio Unie) hun voorkeur voor een bepaalde technicus opgaven, kregen hem zelden toegewezen. Ed Bosch was veelgevraagd. Daarnaast verzorgde hij als schnabbel voor het zaterdagse VARA-jongerenprogramma *Multiplex* (samenstelling en regie Co de Kloet en Joop Söhne) een populaire platencompilatie onder (als ik het mij goed herinner) de forse aankondiging: “Multiplatenpikieur Ed Bosch, laat zijn platen op je los”. Flitsende aaneengeregen fragmenten met een hoog Four Acesgehalte. Later werd Ed Bosch studiochef. Vriendelijke groet, Jan Nagel (destijds tekstschrijver voor *Multiplex*.)”

De nieuwe foto (onder), afkomstig uit het archief van *Spreek'buis*, toont een man met een bijzondere werkplek: een wapenverzameling. Van oosterse krissen tot westerse vuurwapens is hij rijk voorzien. Maar wie zien we, welke wapencollectie is het en waarvoor werd die gebruikt? Reacties kunt u sturen naar de beheerder van het *Spreek'buis*-archief, Josje Franken: info@fotografiejosjefranken.nl, of naar *Recorder*: redactie@recordermagazine.nl.

Reünie NOS Teletekst

Een deel van de eerste lichte redacteuren van NOS Teletekst kwam onlangs bijeen in Beeld & Geluid in Hilversum voor een reünie. Marcel Enkelaar, één van hen en met zijn oud-collega Karin Sevinga en mediahistoricus Bas Agterberg (Beeld & Geluid) mede-organisator van de bijeenkomst, haalde herinneringen op aan die eerste periode van pionieren. Hieronder een verkorte weergave van zijn terugblik.

De deelnemers aan de reünie. Achteraan v.l.n.r.: Frans Reeuwijk, Erica Dijkstra-Geleijnse, Karin Sevinga, Huib Maureau, Ronald Swart, Henk Buesink, Ko van Eijk, Frans Collignon, Richard F. de Weger en Carel Braak.

Vooran: Alfred Stokman, Helma van der Mijl, Marcel Enkelaar, Wim van Dijk, Jaap Sijbrandi, Carla Mulder, Astrid Klijnman-van den Broek (Journaal-'monument', maar wilde graag 'even' komen omdat ze zoveel mensen kent) en tenslotte Monique Langezaal.

door Marcel Enkelaar.

Voormalig Eerste Nieuwsredacteur van NOS Teletekst

De love baby van Wim Stokla en Joop Marmelstein werd officieel 1 april 1980 geboren tijdens de Firato in de Amsterdamse RAI. Maar daarvoor keek het duo, net als Wim van Dijk, Jaap Sijbrandi en een Engelsman, rond in de BBC-keuken, de eerste omroep die met Teletekst onder de naam Ceefax begon. De BBC is allang met deze voorziening gestopt, maar in Nederland kijken 3,5 miljoen mensen dagelijks nog naar Teletekst.

De AVRO en de KRO detacheerden Jan Rooderkerk en Paul Wolfswinkel bij Teletekst. Ik leerde hen kennen een maand na de opening, toen ik zelf mijn entree maakte.

Maar liefst 54 pagina's hadden we tot onze beschikking, met bovenaan het hatelijke "Proef TT" vermeld. In de voormalige Kantine Noord werd het soms zó warm, dat de computers op tilt sloegen, waardoor Wim en Jaap weer aan de slag konden.

Oeps

Alfred Stokman, Icif Coelingh en Ruud Peereboom maakten al het *Nieuws voor Doven en Slechthorenden*, dat onder de Teletekst-paraplu was ondergebracht. Elbert Hovius, die ik van de Wereldomroep kende, kwam

ook naar Teletekst. Op een dag maakte hij het bulletin voor doven van 13.00 uur. Diverse collega's zaten rond dat tijdstip te lunchen. En wie zagen ze vlak voor één uur met een dienblad bij de balie? Elbert! We riepen dat hij over twee minuten zijn bulletin moest uitzenden, Elbert rende terug naar de redactie en drukte op een knop... de verkeerde. EINDE verscheen er direct in beeld... Elbert was niet-beëdigd makelaar, verzorgde rondreizen in Indonesië en kon vrij goed bridgen. Dat was niet altijd een voordeel. In 1980 deden we live verslag van de Bridge Olympiade in Valkenburg, een zeer bijzondere activiteit. Omdat Joop Marmelstein vond dat ik sneller tikte -zeg maar ramde- dan mijn hersenen werkten, mocht ook ik mijn steentje bijdragen. Hank Kalkman -Hank graag met een A, naar de Amerikaanse honkballegende Hank Aaron- gaf de slagen door, die na enkele seconden op Teletekst stonden. Elbert ging achter me staan en begon commentaar te leveren op de prestaties van sommige wereldtoppers. Met veel gevloek maakte ik duidelijk dat hij z'n bek moest houden... Op een bepaalde ochtend had ik van de baas van NOS Televisie, mijn vader Carel Enkelaar, gehoord dat hij 's middags een rondleiding zou geven aan Japanse gasten. Vlak voordat zijn dienst begon kwam een collega binnen: stomdronken. Met enige aandrang kregen we hem zo ver dat hij op de grond kon 'uitrusten'. We verschoven bureaus en redenen stoelen in een cirkel om hem heen. Gelukkig snurkte hij niet. De Japanners en Carel Enkelaar hadden bij hun bezoek aan Teletekst niets in de gaten. Tijdens mijn zes jaar bij Teletekst heeft er zelfs een wild konijn over de redactie gelopen.

Primeurs

Teletekst had op nieuwsg gebied diverse primeurs. Redacties van omroepen en dagbladen hadden de hele dag Teletekstopagina 101 aanstaan. Bij een primeur ging men zelf achter het nieuws aan, zodat het als eigen nieuwtje kon worden gebracht. Teletekst werd niet genoemd. Nieuws, Sport, Service en Ondertiteling haalden regelmatig opvallende resultaten. De buitenwacht keek soms meewarig naar de Teletekstopagina's, maar de kijkers waardeerden het gevarieerde aanbod zeer. Grafisch stond het nog in de kinderschoenen, maar onder anderen Frans Reeuwijk en Ronald Swart haalden eruit wat erin zat. Ik reed af en toe in de auto van mijn vader, inclusief

mobilfoon ("OVER!") en semafoon. Op de A1 belde ik naar Frans Reeuwijk en vroeg hoe lang de file was waarin ik zat. Frans keek snel op pagina 730 en zei: "Er IS geen file!" Dat had ik weer...

Collignon

Een speciaal woord van waardering wil ik uitspreken richting Frans Collignon. Tussen 1980 en 1986 hebben we diverse lichte aanvaringen gehad, maar ik heb respect voor de manier waarop hij later leiding gaf aan NOS Teletekst. Omroepen, het ANP en de dagbladen hebben er werkelijk alles aan gedaan om zeggenschap over teletekst te krijgen, al dan niet met sneaky hulp van politici. Er werden soms methoden gebruikt die het daglicht niet konden verdragen. Ik volgde het van buitenaf en constateerde dat hij 13 jaar lang -met uitzondering van de nasleep van een afschuwelijk auto-ongeluk- pal voor de identiteit van Teletekst is blijven staan. Hulde daarvoor!

Hank Kalkman, Bert de Ruiter en Ko van Eijk leverden regelmatig topprestaties, bijvoorbeeld tijdens de Ronde van Frankrijk. Hank belde als de Haagse duivenmelker Arie Theunissen tijdens de presentatie van Koos Postema in bij *Radio Tour de France*. Er werd zelfs een singletje opgenomen: *55.000 IJzeren Pijpleidingen*, met als B-kant *Met Theunissen!*

Enkele primeurs van NOS Teletekst:

- *Kaping volle bus met kinderen door Franse jongen die zijn vakantieliefde in Zuid-Limburg wilde bezoeken. Live verslag van (goede) afloop.*

- *Schietincident in talkshow Karel van de Graaf. Het dovenbulletin deed aansluitend verslag, terwijl het Journaal nog zweeg in alle talen.*

- *Ontvoering en bevrijding Heineken en chauffeur Doderer.*

- *Rechtstreeks, gelijktijdig contact met plegers coup en tegencoup in Suriname.*

- *Troonsafstand koningin Juliana; doven en slechthorenden wisten het (weliswaar per ongeluk) eerder dan de rest van Nederland.*

NIEUW BINNEN

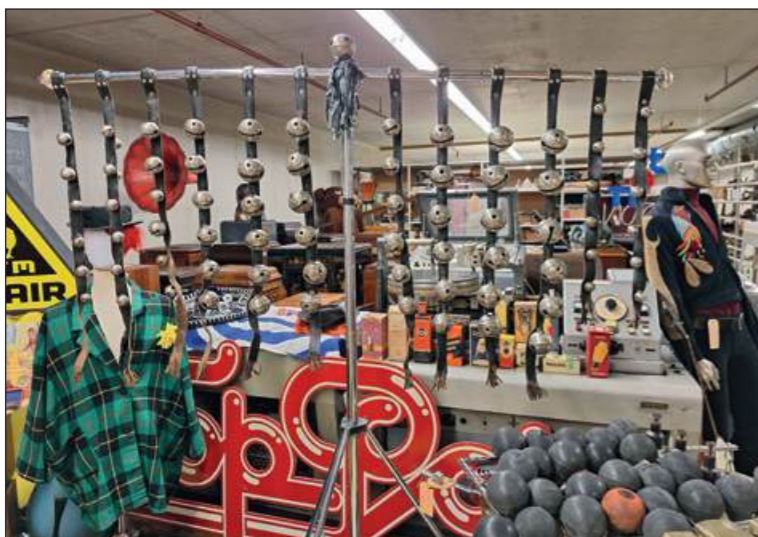
bij Beeld & Geluid

Lenie, Annie, Tobi en nog veel meer

Tekst en foto's: Erwin Voorhaar

Nieuwe aanwinsten voor de Beeld & Geluid collectie? Gaat u er maar eens goed voor zitten. In de afgelopen periode konden we enkele al wat langer lopende schenkingen aan ons museum succesvol afronden. Vandaar dit keer een wat grotere hoeveelheid objecten in één keer.

Het Kermis & Circusmuseum in Steenwijk sloot helaas, door corona gedwongen, enkele jaren geleden haar deuren. Nu zijn er plannen om het museum te heropenen. Maar eerst wilde men de collectie goed doorspitten om te zien of er wellicht wat afgestoten zou kunnen worden. Nadat alles was uitgezocht qua papierwerk, de afstootregeling voor museale objecten (LAMO) en de oorspronkelijke schenkers konden de afspraken met "Hilversum" worden gemaakt. Nu zijn we een aantal zeer fraaie en goed gelijkende poppen van bekende media-persoonlijkheden rijker. Ze zijn gemaakt van kunststof, maar ook van keramiek, en dus best zwaar. Het betreft levensechte weergaven van cabaretière Tineke Schouten (1954), bekend geworden als "Lenie uit de Takkestraat" in het Utrechts dialect, en van vele theater-shows waarin vooral haar imitaties opvielen. Tineke startte in Utrecht in het vak en leerde het van Hennie Oliemuller en de onvergetelijke Herman Berkien. Eveneens een Utrechter en een cabaretier – maar nog

Het bellenrek van Tobi Rix

veel meer dan dat – is Herman van Veen (1945). Hij werd afgebeeld in zijn liefste rol: die van clown. Actief als een van de meest veelzijdige artiesten en vooral bekend van zijn liedjes (*Hilversum III*, *Opzij, opzij, opzij*) maar ook schrijver, theatermaker, filmacteur (*Uit Elkaar*, *Ciske de Rat*) en van huis uit muzikant. Hij is treffend afgebeeld met het instrument waarop hij virtuoos is: de viool. De poppen van Wim Kan (1911-1983) en zijn echtgenote Corry Vonk (1901-1988) behoeven bijna geen introductie. Wim was een van de "grote drie" (met Toon Hermans en Wim Sonneveld) als cabaretier en "uitvinder" van de oudejaarsconference. Corrie Vonk kwam via Nap de la Mar in het vak en schitterde voor de oorlog vooral in de revue, trouwde in 1933 met Wim Kan en ging spelen in dienst ABC cabaret.

Annie de Rooij

Maar het gaat bij deze poppen vooral om de zeer grote weergave van het typetje Annie de Rooij (Hallo Boppers!!) uit het televisieprogramma van Paul de Leeuw (1962). Voorzien van haar onafscheidelijke brommer herinnert deze pop nu aan een spraakmakend programma én een bijzondere speelfilm. Want Paul wilde de twee typetjes Bob en Annie laten verdwijnen in de speelfilm

Paul de Leeuw als Annie de Rooij

Filmpje! (1995). De twee chaotische figuren keerden overigens toch later weer terug. In de film zitten tal van bekende Nederlanders die een cameo maken. Ben Cramer, Karel van de Graaf, Rene Froger... Ze deden allen graag mee. De plaats van Paul de Leeuw in de Nederlandse amusementswereld is niet weg te denken, hij werd met vele prijzen geëerd. Bekendheid verkreeg hij met zijn radioprogramma *Lieve Paul* en met zijn optreden tijdens *Sterrenslag* (AVRO), mede door de kreet "Mijnheer van Heumen, we zijn er klaar voor"! Paul wist echter ook ontroerende televisie te maken, vooral het optreden met de door aids doodzieke René Kleijn (1962-1993) maakte veel indruk. De

poppen werden gemaakt door het atelier Popmarkant in Westerhaar, Erna Gerritsen was de poppenmaakster die vele bekende Nederlanders op deze manier heeft vereeuwigd. Helaas is zij door ziekte niet meer in staat om dit werk voort te zetten, en is ook terugkijken en vertellen over haar werk onmogelijk. Er worden wel vaker poppen aangeboden, maar die hebben meestal niet de mooie, goed op hun voorbeelden gelijkende kwaliteit van deze poppen. Het is extra leuk dat de poppen ook nog bij Paul de Leeuw zelf in *De Schreeuw van de Leeuw*

"DE POPPENMAAKSTER DIE VELE BEKENDE NEDERLANDERS HEEFT VEREEUWIGD"

zijn geweest. En die Captain Picard of the Starship Enterprise? Deze iconische figuur uit de serie *Star Trek: The Next Generation* werd midden jaren '90 eveneens door Erna Gerritsen gemaakt. De gelijkenis met acteur Patrick Stewart (1940) is treffend... En hoewel geen Nederlands mediaerfgoed kon ik als TNG-liefhebber die pop natuurlijk niet weigeren...

Tobi Rix

Een andere aanbieding die al een tijdje liep, is er een die bij veel mensen warme gevoelens oproept. Maroesja Lacunes, dochter van Tobi Rix en zelf bekend als kunstenaar (en TiKa uit *TiTaTovenaar*) besloot al enkele jaren geleden de beroemde Toeterix van haar vader te schenken.

V.l.n.r. Herman van Veen, Wim Kan, Corry Vonk, Captain Picard en Tineke Schouten als Lenie uit de Takkestraat.

Deze heeft een mooie plek gekregen en wordt af en toe ook op locatie getoond. Bespeelbaar is het instrument helaas niet meer (sommige ballen van de toeters worden poreus – een probleem waar men in de tijd dat het instrument werd bespeeld ook mee te maken had, Tobi repareerde ze dan met bandenplak materiaal!) maar alleen het uiterlijk van dit wonderlijke muziekinstrument zegt vaak al genoeg. Maar Tobi Rix was veel meer dan de man achter de Toeterix. Als Tobias Lacunes geboren in 1920, was hij al snel actief als muzikant en zanger. Om muzikaal gek te kunnen doen, moet je een (heel) goede muzikant zijn. Het vak werd geleerd door veel her en der op te treden in het land en samen met toenmalige vriendin Marietje Jansen (Maria Zamora) te zingen. Vooral cowboyrepertoire en tijdens de oorlog (noodgedwongen) Latijns-Amerikaans, iets wat overigens Zamora zo goed beviel dat ze er na de oorlog nog heel veel succes mee zou hebben. Met Sid Groenhuijzen, John Groenhuijzen en de door Tobi zelf ontdekte Joop *Ik sta op wacht* de Knegt vormde hij het Rainbow Trio, Amerikaans getinte vocals met meer jazzy begeleiding. Rix ontpopte zich als kundig bespeler van tientallen instrumenten. Vooral op de mondharmonica blonk hij uit, en zou dit instrument later in de shows veelvuldig gebruiken. De veelzijdige Tobi Rix haalde zijn inspiratie vooral bij de Britse komiek George Formby (*When I'm cleaning windows*), de Amerikaanse ster Danny Kaye en de Nederlandse (uitzonderlijk goede) muzikale clown Guus Brox (1912-1971), die jammerlijk bij een brand in zijn

eigen woning omkwam. Maar het grootste voorbeeld was de legendarische Spike Jones (1911-1965). Deze in sterk contrasterende pakken gestoken drummer had een knotsgek orkest waarbij vreemde geluiden werden gemaakt, rare instrumenten werden bespeeld en (vooral) moderne nummers werden geparodieerd. Ook werd er (net als bij de act met de Toeterix) geschoten tijdens de optredens van Spike Jones and the City Slickers. Op het internet zijn zeer veel beelden te vinden, waarbij altijd in het oog moet worden gehouden dat deze humor uit een andere tijd komt, en live gemaakt werd, wat ronduit uniek genoemd kan worden. Maar dat begrijp je pas als je de beelden ziet. Tobi wilde dit ook, maar dan in 1 instrument en dat werd – na veel passen en meten, testen en ontwikkelen – de

Allerlei voorwerpen m.b.t. Tobi Rix

Toeterix. Hij bracht het ermee tot in de beroemde Snip & Snap Revue, waarin hij schitterde, samen met zijn zingende zoon Jerry Rix.

Clownskostuum

Van dochter Maroesja kregen we nu ook allerlei andere zaken: programaboekjes en posters uit zijn tijd als “serius” muzikant, verschillende instrumenten en zijn clownskostuum met (net als Pipo) extra lange schoenen. Alle zaken geven, samen met vele foto's van Tobi Rix en honderden kleinkunst-collega's uit de periode 1935-2015 (!) een zeer compleet beeld van deze entertainer. Maar het topstuk is wel het rek met de bellen, want een naam voor dit zelf bedachte instrument is er niet. Met dit klokkenspel van bellen werd meerdere malen opgetreden, onder andere samen met het Willem

Breuker Collectief waarmee Tobi aan het einde van zijn leven her-nieuwd furore maakte. De energie druipt ervan af. Makkelijk te vinden via Google “Breuker en Tobi Rix”. Op de gracht in Amsterdam, voor de Duitse tv, overal een succes.

De alleskunner overleed op 15 december 2017 en liet naast de unieke instrumentencollectie een wonderlijke serie hits na (*Malle Vent Ja*, *Heer in 't Verkeer*, *Toeterix – Boogie*). Nadat dit soort vermaak (“het variété”) door de komst van de televisie en andere vrijetijdsbestedingen wat inzakte, keerde hij volop terug in de jaren 80 en 90 als dolkomische muzikale act. En daarmee is niets te veel gezegd! ■

TOBI RIX HAALDE ZIJN
INSPIRATIE VOORAL BIJ DE
BRITSE KOMIEK GEORGE
FORMBY

Op ontdekkingsreis met Raymond van het Groenewouds vader

door Eric van Balkum

Eric van Balkum werkt samen met zijn collega Jan Jaap Kassies (redacteur van Recorder) aan het beheren, metadateren en digitaliseren van de collectie bladmuziek van de Stichting Omroep Muziek, die in deze rubriek centraal staat. Zijn werk leidt vaak tot bijzondere speurtochten, vertelt hij in deze bijdrage.

Wanneer ik vertel dat ontsluiten van de bladmuziekcollectie van de publieke omroep tot mijn professionele taken behoort, ontvang ik meestal glazige blikken en ongemakkelijke reacties. In ons land loopt dan ook slechts een handjevol personen rond dat überhaupt papieren muziek catalogiseert. Toch kan dit avontuurlijk, leerzaam en bevredigend dat werk zijn.

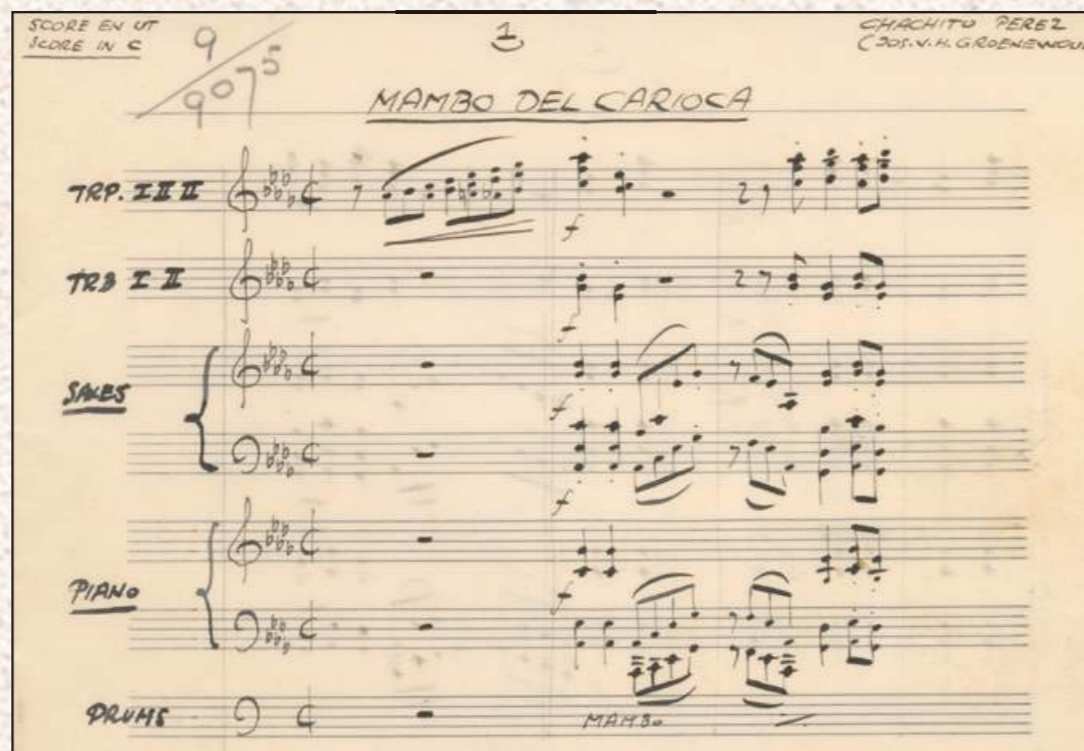
Een voorbeeld. Een van onze vrijwillige medewerkers was bezig met het aanvullen van de summiere catalogusgegevens van door mij geselecteerde bladmuziektitels. Het ging om het repertoire van de Skymasters, een van de bekendste voormalige amusements- en jazzorkesten van de omroep. Daarvoor gebruikte hij informatie die op de, veelal handgeschreven, bladmuziek is genoteerd en die we in gedigitaliseerde vorm via onze website *Muziekschatten.nl* beschikbaar stellen (deels alleen voor leden).

Van het Groenewoud

Zo stuitte hij op dit stuk van ene Chachito Perez: [bladmuziekfoto] Hans meende dat het om een arrangement ging van Jos van het Groenewoud en collega Jan Jaap Kassies vond op het internet een artikel waaruit bleek dat het hier de biologische vader betrof van niemand minder dan de Vlaamse rocker Raymond *J'veux d'amour* van het Groenewoud. Deze Joseph van het Groenewoud was bij ons al bekend onder zijn schuilnamen Nico Gomez (336 catalogustitels), Peter Loland (10 titels) en Jo Chapman (2 titels), mede dankzij de onvolprezen Ronny De Schepper en Wikipedia.

“OOK ANDERE LEDEN VAN DE CHAKACHAS COMPONEERDEN EEN GROOT OEUVERE BIJ ELKAAR”

MUZIEK SCHATTEN

Mambo del cariosa

Deze kennis, opgeteld bij de gewoonte dat arrangeurs op hun geschreven arrangementen hun naam laten voorafgaan door de melding "arr.:", deed mij vermoeden dat Chachito Perez een ander pseudoniem is van Van het Groenewoud senior, die van geboorte een Amsterdammer is, opgroeide op Curaçao en Cuba en – terug in Nederland - in 1947 naar België vluchtte vanwege een oproep voor dienst tijdens de politionele acties in voormalig Nederlands-Indië.

Chakachas

De naam Chachito Perez komt

alleen voor in relatie met een door hem geleid orkest dat repertoire in Latijns-Amerikaanse stijl uitvoerde. Van het Groenewoud speelde samen met onder andere Gaston Bogaerts (alias Tito Madinez (80 catalogustitels)) in de Chakachas die begin jaren '60 floreerden dankzij de populariteit van de Latijns-Amerikaanse (denk aan Malando en Maria Zamora) en andere buiten-Europese amusementsmuziek (Hawaïaanse en cowboy-/countrymuziek) in die tijd.

Ook andere leden van de Chakachas componeerden samen

De Chakachas

een groot oeuvre bij elkaar dat voor collega Kassies en mij volkomen onbekend was: rietblazer Vic Ingevelde als Vico Pagano, trompettist Charlie Lots als Carlos Loti en hoogstwaarschijnlijk pianist Christian Marc als Christian Vanyr. Dit oeuvre kon nu ook uniform worden gemetadateerd en beter worden gevonden.

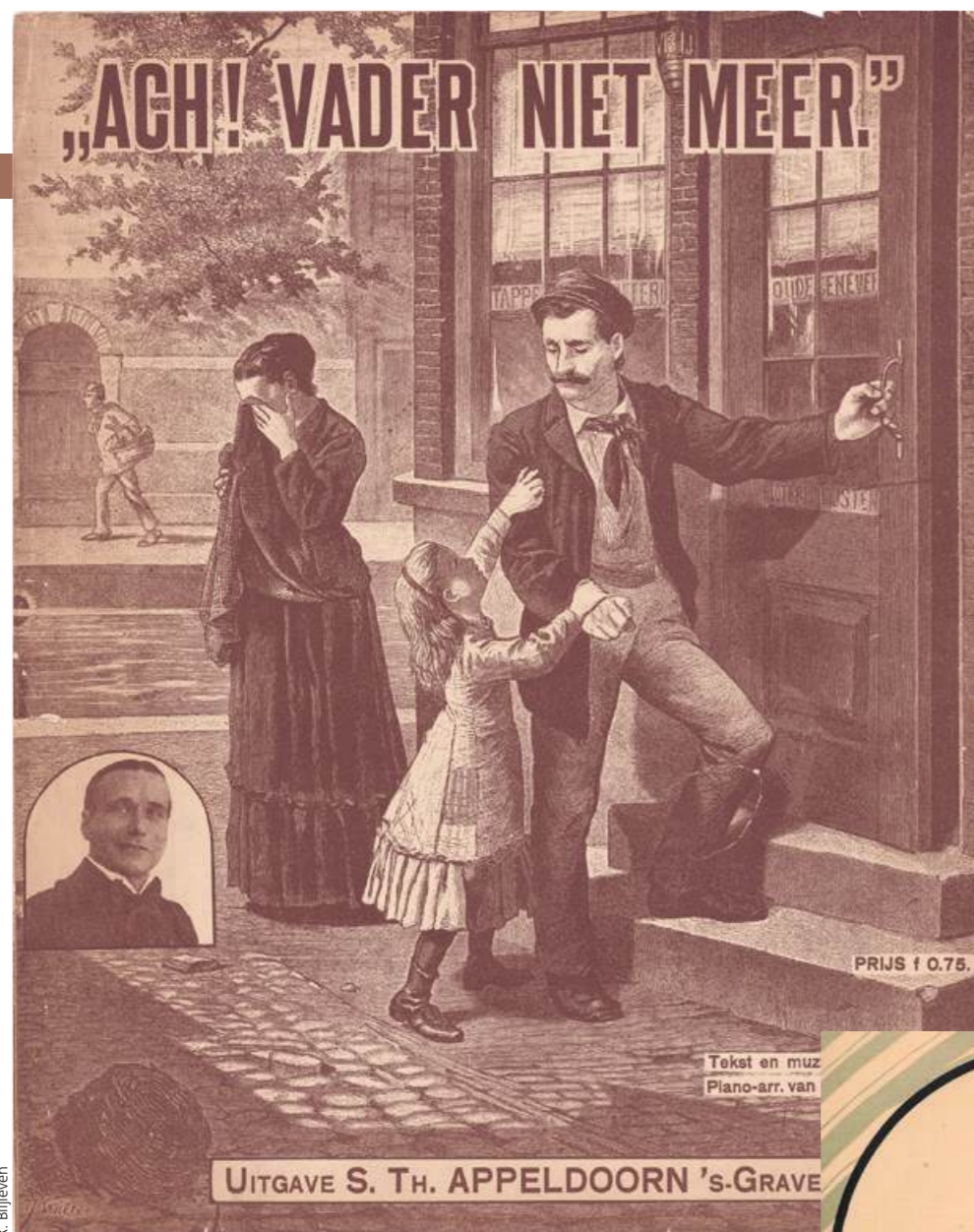
Naast de meer dan 300 arrangementen voor Nederlandse radio-ensembles schiep Joseph van het Groenewoud als zijn alter ego Nico Gomez ook eenzelfde aantal voor de Vlaamse radio-ensembles, zoals de BOO-catalogus bewijst.

En zo leggen catalogiseerders – als een soort rechercheurs - de basis voor ontdekking en verbinding. Spannend toch? Al dit speurwerk haalde ook een nieuw enigma boven water: **Is Toni Redi wellicht ook een schuilnaam van Joseph van het Groenewoud?**

Kijk ook op *Muziekschatten.nl*

Toni Redi

Voorkant van de bladmuziek van *Ach! Vader niet meer*

Getekend portret van de luitzanger, 1924

Zaanspophistorie.nl

Renati

de luitzanger

door Martin Maas

In de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw maakte Renati furore als (luit)zanger, conferencier, tekstdichter en componist, en ook als platenartiest. Hij werd als Klaas Vink op 13 november 1886 in Zaandam geboren, het oudste kind uit een gezin van zeker vijf kinderen.

Over de muzikale activiteiten uit zijn jeugd vertelde Renati in een interview het volgende: “M’n vader was schilder en verdiende negen gulden per week, dus m’n moeder heeft ook haar hele leven lang hard moeten werken, maar ze zong altijd met haar ellende. En stuurde mij achter de straatzanger aan om zijn tekst af te luisteren en die moest ik dan aan haar leren. Dat heb je, hè, of je hebt het niet – ik luisterde gewoon effe en dan had ik die tekst.” Hij was ook nog een tijdje straatmuzikant bij de cavalerie in Den Haag. Na zijn schooltijd werkte Klaas in Zaandam als zager bij houtzaagmolens, eerst bij de Engel en later bij de Morgenster. In 1912 trouwde hij en ging in Amsterdam wonen. In zijn nieuwe woonplaats ging hij als zager op een kistenfabriek werken. In die tijd hoorde hij de bekende Jean Louis Pissuise zingen en dat maakte zo’n indruk op Klaas dat hij zelf ook liedjes wilde schrijven. Naast het werken op de kistenfabriek ging hij daarmee aan de slag.

Renati

Klaas ging ook muziek schrijven voor mandolinekwartetten. De mandolinespelers vonden het geen combinatie, mandoline en Klaas Vink. Zij vonden dat hij een Italiaanse naam moest hebben, waarna Klaas de naam Renati bedacht. In 1917 werd zijn *Feestmarsch* gepubliceerd onder de naam C. Renati. Op 17 februari 1918 gaf de Mandolineclub Amicitia ter gelegenheid van haar 3-jarig bestaan een concert in het gebouw van de Werkende Stand in Amsterdam. C. Renati, levensliederenzanger, werkte belangeloos

Portret van Renati met gitaar
Bron: R. Blijleven

mee aan dit concert. Hij trakteerde zijn publiek op levensliedjes, waarbij hij zichzelf op gitaar begeleidde. Een jaar later kwam zijn carrière in een stroomversnelling. Hij had een ontroerend levenslied geschreven, een echte smartlap, met als titel *Jantje (Liedje uit het visschersleven)* en liet de tekst aan een kennis lezen. Die kende de hoofdredacteur van het weekblad *Het Leven*, en in de uitgave van 8 april 1919 stond *Jantje* afgedrukt, met een foto van Renati met gitaar. Het blad had er ook nog bijgezet: “door den dichter-zanger Renati” en “Woorden en muziek van C. Renati”. In de uitgave van 8 april 1919 van *Het Leven* was het allemaal te zien en te lezen. Het was een belangrijke stap in Renati’s carrière. Een andere bepalende gebeurtenis was dat Klaas ruzie kreeg met de voorman van de kistenfabriek. Hij stapte op en ging zich vanaf dat moment helemaal richten op een carrière als zanger.

Nadat *Jantje* in *Het Leven* had gestaan, kreeg hij de uitnodiging om mee te doen in een cabaret in de Warmoesstraat in Amsterdam. Klaas kwam er Willy Derby en Lou Bandy tegen, die beiden liedjes van Renati op hun repertoire namen. Er zijn tientallen liedjes van Renati op bladmuziek verschenen. Vele ervan zette hij ook op de plaat. Willy Derby maakte zeven plaatopnamen. Een volgend hoogtepunt in zijn muzikale loopbaan was dat Renati door Vox werd uitgenodigd om plaatopnamen te komen maken in Berlijn.

Optredens

In de eerste helft van de twintiger jaren trad Renati vaak op in theaters en cabarets in Leiden en Den Haag. Vanaf de tweede helft van de twintiger jaren had hij vaak engagementen in Cabaret Modern (later La

“Ik luisterde gewoon effe en dan had ik die tekst”

Plaatlabel van opname Het Licht van den Toren, Vox.

Bron: R. Blijleven

Gaité geheten) in Haarlem en in Cabaret-Dancing Modern in Arnhem. Behalve in cabarets trad hij op in grote theaters, zoals Mille Colonnas, Amsterdam; Pschorr, Rotterdam, Wintertuin Frigge in Groningen en Musis Sacrum in Arnhem. Ook trad hij op in bioscopen als pauzenummer tussen de films.

Hij zong levensliedjes, maar ook vrolijke liedjes. Renati was een uitstekend zanger en had een krachtige stem. Zijn uitspraak was heel duidelijk zodat het publiek alles goed kon volgen, wat er vaak toe leidde dat het publiek gezellig meezong. Renati had met zijn optredens altijd veel succes. Hij begeleidde zichzelf eerst op gitaar. Later schakelde hij over op luit, waardoor hij bekend werd als Renati de luitzanger. Maar zo nu en dan pakte hij ook weer eens de gitaar. Hij had een groot repertoire waarmee hij de harten van zijn publiek wist te winnen.

In de tweede helft van de twintiger jaren, toen de microfoon nog in opkomst was, gebruikte hij regelmatig een megafoon om zijn zang te versterken. In de kranten werd dat genoemd "liedjes in den luidspreker" en "zanger door den scheepsroeper". Het publiek stelde het gebruik van de megafoon bijzonder op prijs.

In de dertiger jaren werd hij ingehuurd als "refreinzanger" en "chanteur de danse". De dansorkesten uit die tijd maakten vaak gebruik van de diensten van een zanger, die tussen de muzikale delen van een stuk een refrein zong. Als het bal begon leidde hij het dansgebeuren en zong zijn refreinen. Ook fungeerde hij als conferencier.

Renati trad ook veel op in Duitsland en Engeland. In Berlijn en Londen maakte hij plaatopnamen. Ijsbrand Vink, een broer van Klaas, had in Engeland twee kapperszaken. Hij vertaalde liedjes van Klaas in het Engels, en zorgde ervoor dat hij in Londen in de Trocadero kon optreden. Hij zong er onder meer *Show me the way to go home*. In Londen trad hij ook op met de Franse zangeres Lys Gauty (1900-1994), die populair was in de twintiger, dertiger en veertiger jaren van de 20e eeuw. Zij nodigde hem uit om mee naar Frankrijk te gaan waar hij met haar duetten heeft gezongen.

Renati trad zowel op 31 januari 1931 als op 21 februari 1931 voor de VARA-radio op, tijdens uitzendingen "voor arbeiders in de continubedrijven".

Voorkant bladmuziek *Toch blijf ik je vriend*

Renati wordt weer Klaas Vink

Nadat hij in diverse andere plaatsen had gewoond, kwam hij in 1937 weer terug in Zaandam. Een jaar later presenteerde hij daar in het uitverkochte feestgebouw Thalia een programma namens De Bond van Werklozen Zaandam. Renati zong

“Toen ik voor de tweede keer ging trouwen [moet zijn: voor de derde keer], ben ik er ook mee opgehouden, want mijn vrouw hield niet van muziek, die wist er niks vanaf, dus wat zal je dan. Bovendien werd ik al wat ouder, niet, dus dan kan je moeilijk blijven zingen van je mooie blauwe ogen.”

Hij was Renati af, werd weer Klaas Vink, en ging als zager werken bij kistenfabriek Kools & Voorthuis in Zaandam, en naderhand nog bij beschuitfabriek Hille, eveneens in Zaandam. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hij door de Duitsers tewerkgesteld in Schagen. Zoals Klaas zelf vertelde: “Ik heb nog met de schop op m'n nek met de trein naar Schagen moeten gaan om voor de moffen te spitten.”

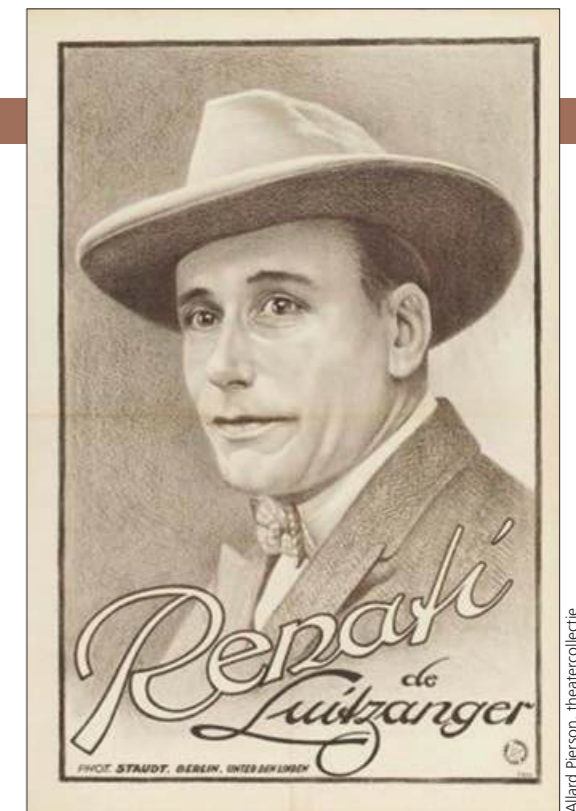
Snikken en smartlapjes

In 1976 verscheen het Boekenweekgeschenk *Snikken en Smartlapjes* waarin opgenomen het liedje *De Armsten*, tekst en muziek van Renati, alsmede een foto van hem. Het dagblad *De Typhoon* zorgde ervoor dat hij een exemplaar van het boekje kreeg. Klaas sleet zijn laatste levensjaren in gezelschap van zijn vrouw, op Haaldersbroek 7 in Zaandam.

78-toerenplaten

In de periode van ca.1922 tot mei 1927 maakte Renati meer dan 60 opnamen. Hij stond hiervoor voor de opnametrichter in Berlijn en Londen. Zijn opnamen werden uitgebracht op Vox, Imperial, Imperial Junior en Odeon platen. De meeste platen waren solo-opnamen van Renati, maar een aantal maakte hij samen met een zangeres als het Duo Renati. Voor tweederde van de opgenomen liedjes tekende Renati zowel voor de muziek als voor de tekst. Ook vertaalde hij van een aantal buitenlandse liedjes de tekst in het Nederlands. Al zijn opnamen werden in het Nederlands gezongen. ■

Op *YouTube* kunt u een aantal opnamen van Renati beluisteren.

Affiche van Renati

Alard Pierson, theatercollectie

Jacques d'Ancona (86)

Jos Schuurman

Hij werd vooral bekend als streng maar rechtvaardig jurylid bij de *Soundmixshow* (KRO, later RTL4) van presentator Henny Huisman, en *Ron's Honeymoon Quiz* (RTL4) met Ron Brandsteder als presentator. Maar Jacques d'Ancona was ook 10 jaar lang jurylid bij de Musical Awards en maar liefst 67 jaar lang theaterrecensent voor het *Dagblad van het Noorden*. Daarnaast was hij vele jaren voetbalscheidsrechter. D'Ancona viel op door zijn kleurrijke uiterlijk en zijn kritische mening over zangtalenten, in een tijd waarin juryleden vaak mild waren. Het maakte hem spraakmakend en bepaalde mede de populariteit van de Soundmixshow, voor veel artiesten, onder wie Gerard Joling, Marco Borsato, Glennis Grace en Edsilia Rombley een opstap naar succes.

Cees van Zijtveld (81)

Kippa/Beeld & Geluid

Hij begon als diskjockey bij Veronica en stapte in 1966 over naar de AVRO, waar hij 40 jaar lang radio zou blijven maken. Cees van Zijtveld was ook stemacteur en voice over, onder andere van AVRO's *Toppop*. Naast zijn radiowerk was hij onder meer vele jaren betrokken bij de erfgoedstichting Hilversum Pas Op!, die oude panden in de Mediastad redt.

Bas Nieuwenhuijsen

Roel Schneemann (68)

VPRO/Beeld & Geluid

In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw werkte Roel Schneemann als freelance decorontwerper en artdirector voor vele televisieprogramma's. Hij werkte graag voor de NOS en VPRO en met eigenzinnige regisseurs, want daar was ruimte voor zijn barokke en vaak duistere vormgeving. Letterlijk en figuurlijk, want te veel licht op zijn decors was hem een doorn in het oog, zo liet hij optekenen in een interview in *de Volkskrant* (28-09-1993). Eén van zijn meest kenmerkende programma's was *Dr. Frankenstein* (VPRO, 1987, zie foto). Een griezelprogramma voor de jeugd met poppen van *Spitting Image*, veel special effects en een lekker groezelige aankleding. Maar het was niet allemaal duister, zo was hij ook trots op dienstbaarder ontwerpen, zoals de wijzerplaat op de vloer bij Per seconde wijzer en een dynamisch achterdoek voor Studio Sport. Schneemann ontwierp eveneens voor toneel en musea. De laatste jaren woonde hij in Italië waar hij een B&B bestierde in een eigenhandig geres- taureerd en prachtig ingericht palazzo. Aldaar is hij op 27 juli overleden.

Liselotte Doeswijk

Wieteke van Dort (81)

KRO

Geboren in Soerabaja bleef haar Indische jeugd altijd bij haar. Vanuit de wereld van toneel en cabaret werd ze vooral via de tv bekend. Eerst als Aagje in het kinderprogramma *Oebele* (KRO, 1968-'72), samen met Willem Nijholt die Koen speelde. Het werd een vriendschap voor het leven. Van Dort werkte in de jaren '70 ook mee aan de spraakmakende VA-RA-jeugdprogramma's *De Stratemakeropzeeshow* en *J. J. de Bom voorheen De Kindervriend*, met Joost Prinsen en Aart Staartjes. Ze werkte ook mee aan *Het Klokhuis*, presenteerde met Nijholt liedjesprogramma's, maakte *Radio Lawaaipegaai* en, alweer met Nijholt, de luisterplaat *Ot & Sien in Indië*. Grote bekendheid genoot ze ook als het Indische personage

Adeline Multatula-van Dommelen, oftewel Tante Lien. In Recorder 1 vertelde ze over haar laatste grote project, ook met Willem Nijholt: *De atlasvlinder*, een serie over Indonesië die tot nu toe onuitgezonden is gebleven.

Bas Nieuwenhuijsen

Harry van Hoof (81)

Anefo

De op 1 juni op 81-jarige leeftijd overleden pianist-componist-dirigent-arrangeur-producer Harry van Hoof begon zijn carrière als pianist in de Rockets, waarmee Peter Koelewijn in 1960 de hit *Kom van dat dak af* scoorde. Hij bezocht het conservatorium in Tilburg, waar hij onder andere les kreeg van Jan van Dijk. Een van zijn eerste 'eigen' successen als arrangeur was het door Johnny Lion tot hit gezongen *Sophietje* (1965). Ook voor *Ben ik te min* van Armand en *Dans je de hele nacht met mij* (Karin Kent) schreef hij de arrangementen. Hij werkte samen met uiteenlopende groepen en solisten zoals BZN, Rob de Nijs en Willeke Alberti en was enige tijd getrouwd met zangeres Trea Dobbs. Bijna 20 jaar was hij vaste gastdirigent van het Metropole Orkest.

Van Hoof was lange tijd dirigent bij grote evenementen; zo was hij tussen 1972 en 1994 niet minder dan 15 keer muzikaal leider bij Nederlandse deelnemers aan Eurovisie Songfestivals. Hij begeleidde onder andere Sandra en Andres, Teach-In (Ding-a-Dong) en Mouth & MacNeal (de hit *How do you do?*, 1972). Dit laatste nummer schreef hij samen met Hans van Hemert, met wie hij lange tijd ook als producer samenwerkte. Ook componeerde Van Hoof veel muziek voor film en tv. Een uitgebreid artikel over Harry van Hoof is hier te vinden: <https://all-conductors-of-eurovision.blogspot.com/1994/04/harry-van-hoof-nederlandse-versie.html>.

Jan Jaap Kassies

Wim Hazeu (84)

Liliana Vloet

Schrijvers en kunstenaars waren het onderwerp bij uitstek van auteur, uitgever en program- mamaker Wim Hazeu. In 1965 ging hij bij NCRV-radio programma's maken. Hoorspelen, jeugduitzendingen en vanaf 1966 *Literama*, een tweewekelijks programma over schrijvers en boeken. In 1972 werd hij hoofd van de tv-afdeling drama, kunst en jeugdprogramma's van de NCRV. Hij was daar verantwoordelijk voor tal van producties, zoals *Bartje*, *De koperen tuin*, *Sil de strandjutter*, *Klaaglied om Agnes* en *Titaantjes*. Hazeu maakte ook veel biografische portretten van bijvoorbeeld Maurits Mok, H. H. ter Balkt, Hans Andreus, Theun de Vries en Jos Vandelloo. Na zijn loopbaan bij de NCRV werd hij uitgever, maar hij bleef ook voor de tv werken en maakte tal van documentaires over kunstenaars en auteurs.

Daarnaast schreef hij een reeks biografieën, over onder andere Marten Toonder, Gerrit Achterberg, Simon Vestdijk en Lucebert, en publiceerde hij dichtbundels, romans en essays.

BN

Hennie Schoonheim (72)

Anefo

Als cameraman werkte hij veel samen met regisseur Bob Rooyens. In een column op zijn website (www.bobrooyens.com), een dag voor het overlijden van Schoonheim geschreven, nomineerde Rooyens hem voor een 'eredoctoraat camera'. "[Hij] kon met een handcamera, wat niemand anders kon. Altijd een mooi shot. Al zou hij een beeld moeten maken achter zijn rug, dan nog kon je zonder risico naar zijn camera schakelen. Een 360 graden rol, geen probleem. Rennen door een gesloten houten deur... geen probleem. Programma's werden door zijn talent sneller, vitaler, mooier en indringender."

BN

NTR
ZATERDAG
MATINEE

24
25

ART

**BESTEL NU
JE KAARTEN!**

Het
Concertgebouw
Amsterdam

ntr:

ZATERDAGMATINEE.NL